

Ислам е, цун антирассовы политик е

Ислам е, цун антирассовы
политик е.

<https://islamhouse.com/799884>

- [Ислам е, цун антирассовы
политик е.](#)
  - [БисмилЛях1и АР-
Рохьмани Ар-Рохьим](#)

**Ислам е, цун антирассовы
политик е.**

Ер дувцар да эггара хьалха им
диллача хьабашер лайг1 Билалах
Рабах во1.

Абд Ар-Рохъман бин Абд Ал-Карим аш-Шейх

таржам

EUROPEAN ISLAMIC
RESEARCH CENTER (E.I.R.C)

БисмилЛях1и Ар-Рохъмани
Ар-Рохъим

Цкъа замчохъ, кертера доацач хана 1илам е, эхъ-эздел г1улакхаш е, из бахъан долаш ж1аргашт 1ибадат дура нах, къеян хъам юар,

ийрча-б1еха хъамаш леладура, гаргало хеда йур. Цу хана кертера фа дар аьлача, нах бекъаш халар дар, хьо 1аьрж ва, со к1ай ва яхаш, иштта кхы долча

белхашкахъ а, х1аранена ши-
шийгахъ дола куцаш, г1улакхаш
лакха хеташ кбычарел зама ер из.
Цу хана низ болачо г1ийл вар
1отелвур, в1ахичо къевар
чуоттавор, наха шоашта кхыч
нахах лай бур. Цхъабакъда ер
вахар сийрда доккхаш Аллах1у,
Элч вейтар (Даълера салот салам-
моаршал халда цун) цун да1ват
сах д1адаържар, ц1еро йокъен
баьцаш йоагаеш санна. Цу Элчану
(Даълера салот салам-моаршал
халда цун) ший да1ватац, цар
кертере йола юкъ меттиг юх ер
цу, цу заманчохъ хана йола,
духьал ваьлар из цан дукхачан,
цар леладеж дола ийрча хьамашт.
Мухьаммад пайхамар (Даълера

салот салам-моаршал халда цун)
 т1ом бе волавелар царц, х1аранен
 новкъостал деш паччахъу зулам
 даъчун, хъакх доацаш д1адакха
 долаш дола рузкъ, цар бокъо
 метта оттаеш, духъал ваьлар из.
 Х1ана аьлча Аллах1 шариатац
 венав из, Аллах1 ца1 веж дола
 шариатац. Нах т1абехаш Аллах1а
 маркаь 1ибадат деддоацаш. Из
 бахъан долаш, наха сенош мукъ
 далар халар, массадолча 1аьдалах.

Шариате эггара кертере болх
 малаг1 ба аьлча, из духъал латтар
 да 1овдал (жах1ал) хъамашт е,
 к1ейла е гучахъа дола ийрча-б1еха
 хъамаште. Шариату бокъо луц
 харцо лелае, наха зулам де, уж ву

мог бе, тайп- тайпара цар кхоллар да аьнна. Хьалххера кертере белхаш ханнад уж наха юкье лелаш. Иштта нах бекъа бокьо луц, 1 аьрж ба аьнн е кхыч къама ва аьнн. Шариату цхьан муг1 ара д1анийса бо уж берригаш, цхьабакъда Аллах1 а царгер дезар фад аьлча, шейла в1аши лерхам бар да. Иштта цар сий бокьо лор ер да, ц1ий мелачар наха царгар д1адаькха хандола. Вай Пайхамар валахь хьалххе (Даьлера салот салам-моаршал халда цун) саг сага 1ибадат дур, кьертотг1 а, дахчаг1 а царех ж1аргаш даь 1ибадат дура. Вошу вош чуоттавор, т1атовжаш цу хана хандола харцахьа 1адаташт, саги

бокъо лор ер доацаш, бе дац из
 г1улакх хоттадан дале ахчанц е
 наха г1улакхашц. **Из миштад
 аьлча:** цу хьега къахьегам
 д1абоккхаш, цун сий 1ато1а деш.
 Ислам цо мо в1ашаг1дела дола
 болх меттига духьал латташ да,
 хьана аьлча цо саг чуоттаво,
 бокъо д1алуц, нах бекъ, в1ахичен
 бокъо дукха хул, къеволчул,
 иштта кхыдолча г1улулукхашкахь а.
 Аллах1 Элчано (**Даьлера салот
 салам-моаршал халда
 цун**) аьннад: « Ва нах! Бокъонца
 шун Аллах1 – ца1 ва шоан, шун
 Да – ца1 ва. 1арбийчун бокъо
 дукхаг1 яц 1арбий воацачул,
 1арбий воацачун яц 1арбий
 волчул, ц1еволчун яц 1аьржчун

хьалашк, 1аьржчун яц ц1еволчун
 хьалашк, Аллах1а дукха
 кхийрачун маркаь [\[1\]](#)»[\[2\]](#).

Индуисто-брахмиташ яхаш йола
 тоаб, цар жейнашт яздаьд,
 цхьаболаш бо нах дика ба
 кхычарел, цар хьа яьнна моттигаг
 хьажжа. Цар фа йовх аьлач, уж
 тешаш ханаб, Брахма яхаш цхьан
 саго тоаб кхоллай «**брахманаш**»
 (**жрецаш**) яха ше багенах, т1аккха
 цхьакха тоаба кхоллай «**т1емхой**»
 яха ше кулгах, т1аккха цхьакха
 «**базархой е пхьоалехой е**» тоаба
 кхоллай ше гуленгах, т1аккха
 цхьакха «**лай е 1у е**» болчарех
 тоаб кхоллай ше когах. Цар
 жейнашт яздаьд нах къестабе

аьнна, вай хьанз 1ойица йола тоабанашк хьажжа. Т1аккха гучадоккха геттара ч1оаг1а шоашта цабезаш халар, голенгаг1е, когаг1е кхолла бола нах. Цана мотта, уж кхычарел ийша ба. Уж лоархар нахах юкьера эггара ийша, царца г1улакх леладе бокьо ца луш, цхьа бахьан эттач маркаь. Царга 1а хьаттача уж кхолла халар да жрецашц г1улакх де аьнн.

Иштта бар кьяьнара философаш грекаш е римлянаш е, ч1оаг1бенна уйленгахь, шей тоаба лакха хеташ, амма бакьда юхе бисараш аькха хеташ. Иштта нах кьоаст

баъ хъама аьннар ва, къаьнар
боккхаг1 болча греки философ
Аристоталь, цо аьннад: «Даьлаш
шиъ кеп йола тоаба кхоллай
нахах: хьалхара кеп йола нах
миштаб аьлча, хьакъал долаш низ
болаш ба – уж грекаш ба. Цар
иштта кхоаччаш дола кхоллар
сена да аьлча, укх лаьтта т1а
паччахьаш хал е, наха доале де
аьнна да. Шоллаг1а кеп йола тоаб
мишта е аьлча, дег1ац низ болаш,
цунцане маркаь хьам кхоачаш де
хьакъал доацаш – уж аькха нах ба,
грекаш мел боацараш. Уж
кхоллаб Даьлеш кхоаччаш кеп
йоацаш, наха лай хубболаш,
харжа йола тоабан чолатташ
(грекаш ба уж)» [3].

Иштта бар жугтий е насараш е,
Ислам даллахь, мотташ, шей
харжа кьам да аьнна Аллах1у.
Шоашка къаьста цхьа белгало е
аьнна, нахаг йоацаш ё, уж царех
хьа кьоаст луш. Из бахьан долаш,
цана шей лакхера тоаб хет,
цундаьла кхычарг уж хьеж, ца
башеш, ц1и йоакхаш царех
«ГОЯМИ». Из ц1и лелаю цар
жугтий мел воацачох, **цун ма1ан**
фад аьлч: «кераст, мушрик» яха
ма1ан да цуна. Цана мотта нах
чуоттабар, царех пайда эца, мегаш
халар. Х1ана аьлча уж кхычарех
тарабоацаш, къаьнар кьам да.
Лакххиннволча Аллах1 аьннад,
белгал деш Сийдола Къуранчохь:
«Китаба охлошта юкье ба, 1а

дуккха рузкъа шоаех тийша (из лораде аьнна) дитача, из хьога юхалуш бараш (1абдуллах1 бин Салам мо. Цхьан къонахчо дуккха дошув дитад из волча лораде, т1аккха цо из юха а деннад).

Царех ва, 1а ше динараца (к1езига рузкъаца) тешаме вича, хьуга из юха ца луш вар, хьо цунна т1алатташ хилча мара. Из (д1а ца луш) цар (жугташа) яхандаь да: «Тхона т1ехь къа дац 1арбашкахь!». Аллах1ах хоарцо ювц цар»[\[4\]](#).

Ибн Касир яха 1алам саго ма1ан деш, цо аята аьлар: « Уж бакь долча хьамано юхтухар да, цар алар бахьанце: «Тхона т1ехь

цхьакха къа дац укх дуненчохь,
оаха ца ловдал болча адамах
рузкъаг1 е боахамаг1 е пайда эц
тхошта, цар пурам доацаш (1арби
ба цан ловж бараж), х1ана аьлча
Аллах1у тхона пурам даннад йох
цар.

Цан мотт, юхе мел диса
къамаш ийша да аьнна, уж
Аллах1у кхоллар бахьан да,
жугтий лай хал аьнна, из цан бакъ
халач дика хетар да. Цхьа бакъда,
Лакххиннволча Аллаx1у хьа гуча
доакх цар кхоллар, дерриг адамаш
цхьатарра халар, цан юкъе
цхьакха къоастам боацаш».

«Жугташеи насарашеи аьлар:
 «Тхо - Аллах1а кьонгаш да,
 Цунна дукхадезараш а да». 1а
 (Мухьаммад) д1аала (царга): «
 Т1аккха шоана 1азап х1ана лу Цо
 шун кьинош бахьанце (шо
 бакълуй)? Бакьда Цо кхелла нах
 да шо, кхыбараш санна. Шийна
 лайначоа гешт ду Цо, Шийна
 лайначоа 1азап лу. Аллах1а
 доалахь я сигалений лаьттани
 мулк а царна юкье мел дола х1ама
 а. Цунга я верза меттиг а»[\[5\]](#).

Иштта 1арбий бар им диллахь
 хьалххе, шейг1 г1улакх долаш
 къам хеташ, бакьда юхе бисараш
 к1езиг хьаькьал хеташ, г1улакха
 ийша болаш. Цхьа бакьда Даьла

Элчано (Даълера салот, салам-моаршал халда цун) белгал даькхар цан шей г1 алат, цо хьама теша харца халар, **цу аьлар ший асхьабашк:**

«Лай волчан тоам бац алар, ше дика Матта во1 Юсуфул....»[\[6\]](#).

Бакъ да цу къамаьла к1 ерам халар сердал луж, нах т1 ехь баржаш. Кхыч сагац г1 улакх мишта хала деза, цунца хьаг1 лела мегаш ца халар, из хьам хьаййцар шариатагар, иштта шариат да из нах бекъар е къестбар е бокьо ца луш дар. 1 умар во1 аг1 дувц, Аллах1 раьза халва цан шунена, **цо аьлар пайхамарас аьннад**

аьнна: « Шийна дукха 1аьржа жа дайр, такха к1ай дараш чу даьхкар цан юкье, т1аккх асхьабаш аьлар: Хьай Даьла Элча фад хьуна цунах ловждар? Элчано аьлар: « Нагахь санна иман седкьах хотдан даларе, кхыч къама болаш бола нах цунг кхоачаббар атта, т1аккх из бахьан долаш дукхабараш даькъал хурга бар»[\[7\]](#)

Нах баш баш хул. Х1ара саг тайп-тайпара куцаш долаш кхоллав, Лакххиннволча Аллах1ас. Массала, саге оамал. Х1ара саг дик е ву оамал йолаш ва. Иштта тайп-тайпара оамал йолаш ба Адама т1ехьенаг1 хьа мел баьннараш, пайхамараш е, элчаче

мел боацараш, уж Аллах1у лор
 баъб вуча оамалах, амма бакъда
 дерриг камел кхоллар долаш вар
 Аллах1 маркаъ вац. Цу 1илмуну
 лар йитай бусулба наъх дегашка,
 цул т1ехъаг1а шейла нийсхо лелае
 булабалар уж, в1аши г1улакхаш
 тоа дар цар, цухъаманц. Аль-
 Муставрид Аль-Къурайши яхчу
 йох ше вар 1ас во1 1амр волча
 (Аллах1 раъз халва цан)
 пайхамарас (Даълера салот салам-
 моаршал халда цун) оалаш хазар
 аьнна шийна: «Римлянаш дукхаг1
 болча хана (кхычарел), Къемат ди
 оттадда». 1амрас аьлар: «Уйла е
 1ай фа яха!» Цу аьлар: «Аз яхар
 да сайна хазар Даъл Элчангар».
 Т1аккха 1амрас аьлар: «1а иштта

да яхе, тлаккха цу нахагахъа биъ болх ба хъун. Сабар ду цар цхъа халон тлехъ, сах метта боаг1 уж цхъа балан тлех, тлема байдачул тлехъаг1а, юх тлом бе кийча ба уж, миск нах е, бой берашт е, низ боацаш клалбиса нахац е, дика хул уж. Пхелаг1дар да цар хозач г1улакхах, уж зулам деж бола паччахъашт духъал латташ халар е»[8].

Даъла Элча (Даълера салот салам-моаршал халда цун) венав, уж нах къестабеш дола хъама д1адакха аьнна. Х1ана аьлча саге бокъо лор ер да бусулба динах цхъа дакъа. 1ам йолаш йола корт-мукъале массаболча наха шариату бокъо

лучче беса я, из корт-мукъале
 лела яй нийса ханабола халифаш,
 пайхамар д1аваьнчул т1ехъаг1а
 (Даьлера салот салам-моаршал
 халда цун), къеста ца беш цу
 хаттаргахь, паччахьа вале а е 1ул
 деш вар вале а, в1аьхивар е
 къевар е вале а.

Малик во1 Анас (Аллах1 раьз
 халва цун) аьлар: « Цкъа саг вера
 Мисрер Хаттаб во1 1умар волча,
 цо аьлар: « Хьей им диллача наха
 паччахь аьнна кхайкар из цунг!
 Хьоца лор лу со зулумхочох».
 1умарас жоп далар цун: « Хьуна
 хьай бокьо лораера пуран да
 хьун!». Кьонахчо аьлар: «Со кот
 ваьнвар, говраш хехкаш

хьалхваларгахь хьожаш 1ас во1
 1амрах (цу заманчохь мисре
 паччахь вар из). Цунах кот
 ваьнвар со, цо суна шод йиттар из
 бахьанце, **яхаш волаш: «Со малав
 хой хьуна, со сийдолчан во1 ва
 хьун».**

Из шийна хьахазачул т1ехьаг1а
 1умарас (Аллах1 раьз халва
 цунна) яьздар 1ас во1 1амраг
 (Аллах1 раьз халва цун), аз амар
 ду хьуга, хьай во1 воалавеш со
 волча хьавол. Уж хьакхьачар.
 1умарас (Аллах1 раьз халва цун)
 аьлар: « Мичав мисриец? Шод
 хьаьа ийце хьайна даьра юхде,
 мисрийцу шод хьаьа ийца етта

волавалар, 1умарас аьлар: «
д1аетта сийдолчан во1а!».

Такха Анасас (Аллах1 раьз
халва цун) д1аху хьадувц: «Шод
йитта йисте валар мисриец.
Аллах1а дув буь оах, тхона
ч1оаг1а хоз хетар цо, цун етташ.
Ше юх дийкьад аьнна хетталца
йиттар цо цунна.

Т1аккха 1умаро (Аллах1 раьз
халва цун) аьлар мисрицаг: «Хьа
бе йолаж ё шод 1от1а йилла 1амра
мос йоца кертад». Мисрийцу
аьлар: «Хьей им диллача наха
паччахь! Сона йиттар цун во1 вар,
из вацар. Аз цун юх дийкьад».
1умарас аьлар: « Дукха ха йи укх

нах шог1 лай баъ? Амма бакъда,
шун ноанаш шо эзди долаш
кхолладар!» Мисрийцу аьлар:
«Хъей им диллача наха паччахъ,
сона хац, цу сона хьам даьдац».

Иштта цу хьамано хъахоайт – из
кхайкарал халар массадолча адама
цхьатарра, ший им дилла волча
вешийца а, цанна юкъе башхло
ели а. Х1ана аьлча, **адам**
кхоллараг из дилач берригаш
цхьатарра ба уж: ма1 саг –
кхалсаг, к1айвар-1аьржвар,
1арбий вар 1арбий воацар. Цу
кхайкаралц денад сий дола
Къуран, а Элчано (**Даьлера салот**
салам-моаршал халда цунна) из
д1акхайкадаьд наха.

« Ва нах! Шоай Аллах1а кхералаш, цхъан дег1а шо кхелла волча. Цунах хъакхеллай Цо цун сесаг. Цу шиннех боаржабаъб Цо дукха ма1а нах а кхалнах а. Аллах1а кхералаш, Шийца оаш (шоайла в1аший) дехаш волча (Аллах1аца дех аз хьога яхаш), гаргалонах а (тедар а кхералаш). Боккъал Аллах1 шуга Хьожаш ва»[\[9\]](#)

Массадолча адаме бух, цар кхоллар, уж беббалар, ца1 ба. Цар хъабаън моттиг ца1 е – уж Адам пайхамагар халар (Даълера салам-моаршал халда цун). Лакххиннаволча Аллах1у хъа белгал ду из, [аларц](#): « Боккъонца

бакъ да, 1ийса, Аллах1а гарга,
Адама тара ва (кхоларгахъ). Цо
топпара кеп хъа а яъ, цул
т1ехъаг1а аьлар Цо цунга:
«Хъахила!», т1аккха из
хъахилар»[\[10\]](#).

Т1аккха Лакххиннволча Аллах1ас
Адамаг1 хъа деббар дукха адам, уж
лаьтта чохъ д1абаржаш.
Лакххиннволча Аллах1ас аьлар:
«Ший белгалонашт юкъе я - Цо
шо лаьттах кхоллар, цул
т1ехъаг1а шог1 холкъ даь
д1ад1оарждар»[\[11\]](#).

Из фа яхар да аьлча, дерриг
адам цхъан даьг1 е цхъан наьнаг1
е, хъадаьн халар да. Цхъанне

бокьо дукхаг1 яц, кхычан гарга,
 цун кхолларагахь е, хьяян
 моттигаг дилач е. Х1ана аьлач,
 эггара хьалхара Аллах1ас кхолла
 саг Адам пайхамар ва, массадолча
 адами да, цул т1ехьаг1а цун сесаг
 кхоллай цог1 шийг1 - Хьава,
 массадолча адами нана. Такх
 берригаш цу шинаг1 хьабаьнаб.
 Иштта нах хьа деба луж д1алаттаб
 ба, Аллах1у уж берригаш
 д1акхолх баллалца, Къемат ди хьа
 отталц.

Т1аккха сена курал лела ю цо
 (саго), кхычан хьалашк, lotel
 хьан ву цо из, чо хьан оттаву цо
 из, лерхам боацаш хьан хул из
 цунца, берригаш цхьанегар

хъабънна халача? Пайхмарас
(Даълера салот салам-моаршал
халда цуна) аьннад: «Боккъонца,
Лакххиннволча Аллах1ас
д1адаькхад шоана юкьер кур
халар, шо жах1еле долча хана
шоаца хан дола, оаш даьщцане
курал ер д1адакхад. Им диллар
Аллах1а кхераш хул, 1ас вар
даькъаз ханав. Дерриг адам –
Адам т1ехье я, Адам – топпара
кхоллав»[\[12\]](#).

Лакххиннволча Аллах1 аьннад:

«Нах ма хиннабац цхъа уммат
долаш мара, т1аккха бекъабеннаб
уж. Хъа (Мухъаммад) Даълера
дош хъалхадаьннадецаре

(Къематденга бекхам
т1ехъататтарца), царна юкъе кхел
ерг ма яр (кераста наха 1азап
даларца) уж бекъалуш болча (дин)
х1ама»[\[13\]](#).

Массаболча наха бух, хьалххе
баъха, т1айог1ача заманчохъ
бахаб болчар а, ца1 ба. Цар хъа
болабалар овла цхъа дин т1ехъ е,
метта т1ехъ е ханаб. Амма бакъ
да, уж дукх хъадеба баларц, цар
д1абаржар халар, дукха йолча
тайп-тайпар лаьттанчохъ, из
бахъан долаш юххера а нах бекъ
балар метташце, бесашце,
оамалашце. Из халанц даддоацаш
хъам да, х1ана аьлча бахъан дар из
нах дукх халар, цар вахар, уйла,

тешар тайп-тайпара хандаър. Из бахъанце Аллах1у ше Элчаче бахтар царг, уж нах юх берзабе аьнна, шоай хьалха хан бола дин т1ехь хург болаш, ца1 хан вола Аллах1а 1ибадат дерг долаш, цун новкъост ца тухаш.

Лакххиннволча Аллах1 аьннад: «Х1ара умматага элча вахийтав Оаха: «Аллах1а 1ибадат де, т1аг1ута гаьна а довла аьнна!». Т1аккха царе ва ше Аллах1у нийсваър, царех ва шийна т1ехь тувлавалар важиб хиннар а. Лаятта д1а-хьа а г1ой, д1ахьажа харцбаъри чаккхе мишта хиннай (уж х1алак мишта хиннаб)» [\[14\]](#).

Цхъабакъда, Исламу теркам
лоацац, хъежац, наъха духараг е,
сибатаг е, Элчано ма алларо
(Даълера салот салам-моаршал
халда цуна): « Цкъаза саг хул мос
кега енна, дом т1абажа, дувхар
тиш долаш, цун б1ар хъажац,
наъха б1арг гаън болаш, цо
Аллах1ац ч1оаг1о яча, Аллах1ас
цун луъ луш, цу дийхар»[\[15\]](#).

Цхъан наха юкъе тоаб хул, наъха
башхонца цунца пайда эц безам
болаш, к1айвар 1арчох хъа
къоставеш, в1ахивар къечо
хъакъоаст веш, из бахъан долаш,
цо хъамано т1авуг цхъа тоабан,
наха цаезаш, иштта дола хъамано
Исламу ерриг на1араш д1акъувл

цана. Пайхамаро (Даълера салот салам-моаршал халда цуна) хъа белгал даъд бахъан, фа бахъанце наъх ц1ук тайп-тайпар хиннад, е цар оамал, г1улакхаш: « Бокъонца, Лакххиннволча Аллах1у, Адам кхоллав цхъа коа лаьтта, бес беса дола лаьтта хъаййца. Цу лаьттанг хъажжа саг хъа ханав: ц1е, 1аьржа, к1ай, 1ажаг1а бесаш долаш, цан юкъе ва, к1аьда шоага вар, дика, ву вар»[\[16\]](#).

Дерриг адам цхъатарра да, Аллах1а гарга, ц1уки бос, мотт, паччахьалкхе, тайп-тайпара хани аьнна доацаш. Амма бакъда, уж къоаст беж дола дарж фад аьлач,

цар Аллах1 шариат дукхаг1
леладар, лакха е гарга е ва
Аллах1а. **Лакххиннволча Аллах1
аьннад:**

«Ва нах! Боккьонца, Оах шо
кхоллад ма1ач сагаг1 е к1алсагаг1
е, шо даьд оах, къамаш е
токхамаш е, шо шейл в1аши
довзад долаш, шоан юкьер эггара
лерхаме вар ва, Аллах1а гарга –
Аллах1а дукха кхийрар.
Боккьонца Аллах1, Ховж ва,
Довзаш ва»[\[17\]](#).

Иштта дакх, Аллах1у шо, къамаш
е токхамаш е кхоллар, дац шо
ца1аш кхычарел лакха ба аьнна,
в1аши довза аьнна да.

«Адам пайхмара дезала сий даьд
Оаха, Уж лаьтта а форда т1а
алелийта оаха. Ц1енача х1амаех
рузкъа аденнад оаха царна. Оаха
кхеллача дуккхачарел без баьб
оаха уж»[\[18\]](#).

Из сий дар, массаболча адама да,
цхьа саг хьакьоаста ца веш.

Аллах1 дувца ший Къуранчохь:

«Из вакх- Из, шо даьр лаьттан
т1ехь халифаш (Аллах1 шариат
чакха дакха аьнна), цхьабараш
эйбаь кхычарел даржашкахь»[\[19\]](#).

Аллах1у дерриг адам кхоллар
бахьан да, шийна 1ибадат де
аьнна, уж лаьттан т1ехь д1абоарж
баь, шоашт т1адехка хьамаш чакх

доакхад долаш, иштта хьамаш да
уж, Аллах1 белгал даь ший
аяташкахь. Иштта хьа кьоаста
баьб уж рузкъанц е, г1улакхашц е,
хозленц е, сибатац е, бесашц е.
Амма бакьда уж иштта
хьакьоастбар дац, цар шоашта
юкье моастаг1ал де аьнна,
Къурану белгал даьд из фа бахьан
да:

« Оаха цан рузкъ деннад
х1аранен, дуненчохь баха аьнна,
цхьабараш лакхаг1 баьб
даржашкахь, духьа цхьачар
кхьабараш болх бе аьнна хьаэцаб
болаш»[\[20\]](#).

Цу хьаман т1ехь т1а товжаш,
Исламо мог деш дола, уж
берригаш цхьатара халар хьамаех
дакх, **хьанз вай 1ахьоаха дергдар:**

· Х1ара саге бокьо лор ер да,
къаьстта, ма1саг ва аьнн е кхалсаг
е аьнна доацаш, цун хьяяьн
моттиг, саге бос кьоаст ца беш,
цун йолаш йола бокьонц пайда
эцитар, цун йоаг1аж йола
кортмукъале д1алуж. Цун
кортмукъале белга еж яр, дин
Ислам да, хьайбашт йола
кортамукъалер хьа ара воккхаш.
Хьанз болча наха иштта йола
кортамукъале цунца дукхачар
пайда эцаш ба. Цул т1ехьаг1а хал
хеташ хьахулаш дар фад аьлач –

дукхаг1 бола нах хъайби хъиспе берзар да, цхъакха эхъ, эздел, г1улакх доацаш, кхыметтал шей дай малаж ба ца ховж. Набахтеш хьал йизай, харца лелаш болча нахах, наьха хъакх дуьаш болчарц, зулум леладеш болчарц, уж доацаш кхы дола харц хьамашц а. Элчано аьннад (Даьлера салот салам-моаршал халда цуна): «Берригаш нах цхъатарра ба, ехки царгаш санна».

· Берригаш нах цхъатарра ба Аллах1 шариата гарга, цхъакха башхало яц, уж ма1, е кхал, халар къоастабеш, е кхекхе къам да аьнна, е ц1уки бос кхыч тайпара ба аьнна. [Лакххиннволча Аллах1у](#)

дувц : « Боккъл, Аллах1а амар ду шуга, шоаш тешаме даъ дола наъха хъакъаш шоай даъшта д1але, аьнна. Иштта оаш наха юкъе кхел йича, (Аллах1а амар ду шуга) нийсхонца кхел е яхаш. Боккъл Аллах1 - Хозаш ва, Гуш ва»[\[21\]](#).

Пайх1марас аьннад (Даьлер салот салам-моаршал халда цуна): « Ва нах! Шоан хъалх д1абахараш х1алак халар фа дар аьлча, шоашта юкъе сийдолчу, в1ахиволчу хъам лочкъеч, хъам ца деш вутар цар из, нагахь санна къечо хъам лочкъеч, цун 1азаб лура цар! Аз Аллах1а дув буь! Нагахь санна Фат1имас,

Мухъаммад йоlас хъам лочкъеч,
аз цун кулг дlадоакхарг ма
дар»[22].

· Иштта уж нах цхъатарра ба,
шоашта тlадала гlулакхаш
кхоачаш дергахь, юхдекъаргахь;
чlир лехаргахь, маъл халаргахь.
Лакххиннволча Аллахlу дувц: «
Дик даь саг, мискъоала заррат
миссел, бlаргудда цуна из. Ву даь
саг мискъоала заррат миссел,
бlаргудда цуна из»[23].

· Иштта цхъатарра ба нах,
массане сий лордаргахь. Цхъанена
бокъо луц царг холо lовшит, цар
цlуки бос кхыч бес ба аьнна, е
кхалсаг lотоlае маlсагал, мазхъаб

бахъанце, е кхыч бес дог тешар да аьнна. **Лакххинволча Аллах1у дувц:** «Аллах1 воацаш уж кхайкаш барашта (цар даьлешт) еппар ма е оаш, (оаш еппар йой) цар аллах1 яппар ергья шоашта ца а ховш (Аллах1 ца а вовзаш) моастаг1ал деш. Иштта х1ара уммата хозьяьй Оаха шоай 1амал. Цул т1ехьяг1а уж берза меттиг шоай даьла волча хургья, т1аккха цо царга дувцаргда цар хьадеш мел хиннар (цунца царна бекхам бергба) »[\[24\]](#).

• Иштта Аллах1ас саги ц1ий 1одахтар хьарам даьд (хьакх доацаш), цун рузкъ (бокьо йоацаш хьэцар), цун сий лордар.

Даъла Элчано аьннад: (Даълера салот салам-моаршал халда цун) « Бокъонца, шун ц1ий, шун рузкъа, шун сий – хъарам да, укх дийнахь из хъарам халара тарра (1арафат ди да из), укх бетта (зиль-хъиджа бутт ба из), укх меттиге (Макка е из). Из са къамаъл д1акхайка долда хозаш волчо цахозачун. Хал мег иштта а, цахозачу дика дагалаца мег, хозаш волчул, шийна хъазачул т1ехъаг1а»[\[25\]](#).

· Иштта бокъо цхъатарра е цар наха юкъе, цхъанахь болх бе меттиге т1аоттаргахь, нагахь санна цан болх бе хой, низз кхоаче, аьттув бале. 1удей Аль-

Кинди яхачох дувц, Даъл Элчано аьлар аьнна: (Даьлера салот салам-моаршал халда цун) «Ва нах! Шоаг1 цхьануз, тхуна цхьа болх бича, т1аккха оах из хьул бича, хьамаш тега мах санна из бале а е дукха, из Къемат динахь боаккха мах болаш хург ба».

Шийна из къамаьл хазача, хьалг1атар 1аьржа сибат долаш къунах – бокьонца цун со хьанз б1ара хьежаш уйла ю аз, ансарех вакх ер аьнна – цу аьлар: «

Кьоабал бе согар хьай болх, хьай Даьла Элча!» Цо аьлар: (Даьлера салот салам-моаршал халда цун) «Хьанза яьх аз, тхьовр эйс аьннар: цо саги белхац вай пайда ийца бале, хьавоаг1ал из уж болча,

к1езиг бале из болх е дукх бале, шийна цунах доаг1ар д1аэцадда цу, ший доацар дутарг да цу»[\[26\]](#).

· Иштта цхьтарра бокьо е цар пайда эца укх дуненчохь долаш дола Аллах1 ни1маташц.

[Лакххиннаволча Аллах1 дувц:](#) «Ва нах! Лабтта долчох оаш даа ц1ена, хьяьнала долаш. Шайт1а наькьашта т1ехья ма довла шо. Из шун – белггала дола моастаг1а да»[\[27\]](#).

· Иштта цхьатара ба уж, ца1 вола Аллах1а 1ибадат дара, шийца цхьаккха новкьост хан воацаш. Ислам денад массаболча нахаг, уж кьоаст ца беж, бесаш

тайп-тайпара да аьнна доацаш,
 ма1нах, кхалнах ба аьнна, е дикач
 тайпан ва аьнна. Берригаш -
 Аллах1 лай ба. **Лакххиннволча**
Аллах1 дувц: « Ва нах! 1ибадат де
 шей Аллах1а, иштта Аллах1 ва из,
 шо кхолла, шул хьалха хиннараш
 хьакхолла – такх хал мег шо
 кхераш» [\[28\]](#).

Пайх1мар шариату дерриг хьарам
 даьд, расавому фанатизму
 т1амавуга дола хьаману, кьоадам
 бар цунгахь хилча а. Абу 1укьба
 волчо дувц (**Аллах1 раьз халва**
цуна), **персашт юкьер цхьа аьла**
вар из: « Со цхьан Даьл Элчанц
 (**Даьлер салот салам-моаршал**
халда цун) Ухьуде т1ом беш вар,

хьам техар аз цхьан керест сага,
аьнна: « Нахьи сугар д1аэцлахь!
(хьам тохач хана оал из) Со –
 перси во1 ва хьун», т1аккха
 пайхамар волча оаг1арахь
 д1авийрзар со, **цу аьлар:** « **Аьнна**
далар 1а «Нахьи сугар д1аэцлахь!
Со – Ансари во1 ва хьун!»[\[29\]](#).

Вайна б1арго, Даьл Элчано
(Даьлера салот салам-моаршал
халда цун) ансарах ва ала яхаш,
 х1ана аьлча из дукха дезар цун,
 персашк из вулачал, персашк цо
 ше д1авалар харцахь деце а. Амма
 бакьда, из пайхамаро алар, цун
 г1улакх д1ахьукхаш дар, везар ца
 везар гуч докхаддолаш дин
 бахьанце, е из гаьна воккхаш

молаг1 йола курал къаманц хот
яьнн хургйоцаш.

Саг хъаваьн моттиг е, цун сибат е,
Ислам къоаст деш белгало яц из.
Бокъонца, Даьл Элча (Даьлера
салот салам-моаршал халда цуна)
Сух1ейб Ар-Руми яхар е Рабахь
во1 Билал е, шийна уж дукх безар
хъагойтеш вар, **цу аьлар:** (Даьлера
салот салам-моаршал халда цуна)
«Из- Ялсмале г1орг волчарех ва
(Рабахь во1 Билал)». Иштта
Фарис мехкар Салман хьох вар
цу, **цунах аьлар:** «Салман вайг1
ва, са дезалаг1 ва из».

Иштта из долаж, Пайх1мару
(Даьлера салот салам-моаршал

халда цуна), гучьякхар ше дархал,
 эглазвахар, гоамал, моастаггал,
 даьвоша – Абу Лахлаба, из
 хьоахавеш Аллах сурат
 досадаьд, кьемат ди отталц из
 сурат дешад долаш, цу сурат чохь
 цун члоаглу я лазаб луддолаш
 халар, **Лакххиннволча Аллах**
дувц: « Халак халар Абу
 Лахлаби ши кулг. Кхоачам банзар
 цун рузкьуно е, дезало е, наха
 юкье моттиг лакх халаро е. Йогаш
 йола цларал ча тоссаг ва из» [\[30\]](#).

Вайн дика йовза, цуна хьяяьн
 моттиг, из ларби халар,
 кьурайшит халар, шей тайпан
 юкьер корт халар.

Сийдолча Къуранчохъ вайна
хъаб1арг гойта, хъалхар бусулба
наха шариат, массаболча наха
дасса хандола. Лукъман ц1и
хъоаха йу, 1аържа хъабашер лай
хан вола, Аллах1 цун говзал,
хъакъал дан хан вола, из бахъан
долаш, цун ц1арах б1арча сурат
доссадаъд. Цу суратчохъ дик вувц
из, цун хоз хан дола куцаш
хъоахад, иштта Къуранач дола
кхыча сураташкахъ вувц из,
массала, сурат «Нухъ»,
«Ибрах1имъ», «1имран дезал»,
«Маръямъ», «Юсуфъ», «Юнусъ»,
«Мухъаммадъ» иштта кхыдолча
сураташкахъ а. Бусулба наха
дешаш дола сураташ да уж,
х1аара динахъ ламазагахъ дешаш

дола: 1уйрен, сайран. Из дерриг сана да аьлча, бусулба наьха дегаш худдолаш цхьатарра, наха юкье нийсхо хург йолаш, цар кхетам цу т1ехь хург болаш, нах къест ца баргахь 1аьрж ва к1ай ва яхаш.

Эфиопи яхар – африкер паччахьалкхе я, цар дукхаг1 бола нах 1аьржа ба. Пайхамаро, бусулба дин нах т1абехар кхайкарал даьча хана, кьурайшит наха 1азаб телар им диллачо, т1аккха пайх1марас д1аг1о аьлар ший асхьабашк цу метте, **цо аьлар:** «Бокьонца, цигара паччахь ва, цхьанена зулам ца деш».

Эфиопер паччахь Наджаши
 д1акхалхача хана, Даьл Элчано
 аьлар: «Даькь ламаз де аьлар цун
 т1ехьа», асхьабаш аьлар: «Цу
 хьабашер вола лайн ламаз де ях
 1а», т1аккха Лакххиннаволча
 Аллах1ас, 1одоссадар аят:
 «Китаба охлошта юкье ва
 Аллах1аца, шугадессачунца
 (Кьор1аца), шоашка дессачунца
 (Товратаца, инжилица) им дуллаш
 вар, Аллах1а кхера а кхераш,
 Аллах1а аятех к1езига мах ца
 эцаш, царна шоай маьл ба шоай
 далла гарга. Боккьол Аллах1
 хьисаб сиха деш ва»[\[31\]](#).

Пайхамарас (Даьлера салот
 салам-моаршал халда цуна)

аьннад: «Аллах1аг гешт дар деха шей вешийна», т1аккха муг1ураш хьанийса дар цу ламаз дечар, т1аккха Аллах1 веза вир цо, диъац «Аллах1у Акбар» аларц (дакъ ламаз да цун цунах ловж дар)[\[32\]](#).

Нийсхо яра нах т1абехаргахь Исламчохь хана дац къаьста сотувсаш е, къамаьл деш е, Даьл Элчано (Аллах1агар салот салам-моаршал халда цуна) из г1улакх ше къама юкъе д1аоттадаьд. Массала, Зейд во1 Усама (Аллах1 раьз халва цуна), Даьл Элчано (Аллах1агар салот салам-моаршал халда цун) мукъавита лай вар из, иштта цун во1 мукъавита, ч1оаг1а 1аьржа вар из, меражи бухь

хъайза болаш, дале а Пах1маро
 (Аллах1агар салот салам-моаршал
 халда цуна) массахан шийцане
 хъаэцар цу, из е, йи1и во1 Хъасан
 е, Паьтматт во1 (Аллах1 раьза
 халва цун) оалар цу: «Я Аллах1,
 дукх везалахь уж шиь, бокьонца
 суна дукха беа уж»[\[33\]](#).

Цул совг1а, Пайх1марас
 (Аллах1агар салот салам-моаршал
 халда цуна) 1арафатер аравалар
 соц даьдар цу хьожал деча хана,
 1ибадатац хоттан дола г1улакх,
 бусулба нахаца а, усама бахьанце,
 цунга хьежаш. Т1аккха хъавер из
 (Аллах1 раьза халва цун) Йеменер
 болча наха аьлар: « Из Усама
 бахьанце хьежаш д1аьг1ад

вай?!!»). Т1ехъаг1о уж нах дина
юх кхийтар, нах юх баьнача
динахъ. [\[34\]](#)

1айша (Аллах1 раьз халва цуна),
Даьл Элчана сесаг я из (Аллах1
салот салам-моаршал халда цуна),
аьнндар: « Цхьанена бокьо яц
Усама ца веза, шийна хьахазачул
т1ехъаг1а, Даьл Элчано оалаш: «
Аллах1 везачо е, Цун Элч везачо
е, Усама веза волв».

Пайх1мар къамаьбла т1ехъ,
массахана г1улакхаш хулар.
1айшас аьлар: « Даьл Элча безам
бембар з1амиг Усамай мераж
т1адам д1абакх, 1айшатес аьлар: «
Вита из аз д1абоакхарг ба хьуна»

Элчано аьлар т1аккха: « 1айша!
дукх везалахь из, суна дукха веза
хьуна из».

Цул совг1а, Даьл Элчано
(Аллах1агар салот салам-моаршал
халда цуна) Усама т1аоттавар цо
амир ваь, из волашахье 1аьржа
мукь вита лай, бусулба эскаран,
римлянашт духьал; цу эскара
юкье болашехья, г1орбаьнна сий
долаш асхьабаш. Цхьаболча
асхьабашт из совлен хийтадар
Усама иштта лакх эйвар. Т1аккха
шейла къамаьл де бола балар уж.
Из Пайх1мара шийна хайначул
т1ехьяг1а, мимбарат хьат1аваьн,
Аллах1а хоастам била аьлар: «
Нагахь санна оаш цун чин

1ото1аеш дале из амир ва аьнна,
халалаш оаш т1аккха цун даьн
чин 1ото1аерг. Даьлах дув буь аз,
нагахь санна из мегаж халач (Зейд
ва цун укхаз ловж вар), т1аккха
амир халар хьакь дакх цун
(Усамай), нагахь санна суна из
дукх безаш болча нахах юкьер
халач, Усамай да ва цун укхаз
ловж вар (Хьарис во1 Зейд), из
д1аваьнчул т1ехьаг1а, суна дукха
везар из вакх (Усама)[\[35\]](#).

Пайхамар (Аллах1агар салот
салам-моаршал халда цуна)
д1акхалхар, Зейди во1 Усама
аравалаьхь хьалх т1ом би аьнна
римлянашц, [цо хьалххе яхаш вар](#)

из: «Усамай эскар д1адахийт,
Усамай эскар д1адахийт...».

Даьл Элча д1акхалхач хана
(Аллах1агар салот салам-моаршал
халда цун) Абу Бакр (Аллах1 раьз
халва цун) Халиф харжар, Даьл
Элчано даьча васиетац. Хаттаб
во1 1умарас (Аллах1 раьз халва
цун) Абу Бакраг аьлар: «
Ансарашт бакхахь хета, эскара
т1аоттавич Усамал воккхаг1вар».
Абу Бакр ч1оаг1 эг1аз ваха аьлар:
« Хьа нана йусал хьо воацаш.
Хьай Хаттаб во1! Даьл Элчано ше
оттваь ма ви из, т1аккха 1а ях суга
из хувца?! Са са бе доалаш волча
Аллах1а дув буь аз, суна ховре
аькха хьайбаш со вуьарг ва аьнна,

хъатла а Усама хъалха волаш
эскар дладохтаддар аз!».

Тлаккха, из лаьржа, къуна
волаш вола амир Усама ше
эскарац араваьлар Мадинатер.
Абу Бакр из накъаваккха
араваьлар. Усама ше говратла
хъатлахайча, Абу Бакр хъатлавера
цуна кугаш гарга. Усамайн эхь
хийтар из глаулакх иштта эттачул
тлахьагла, **тлаккха аьлар цо Абу
Бакраг:** «Хьей Даьл Элчана
Халиф, Даьлагла дув буь аз, хьо е
говрат хъатлаховг ва, е со ловоссаг
ва говратлар», **Абу Бакрас жоп
далар цуна:** «Даьлагла дув буь аз,
хьо цу говратлар лавоссаг ма вац,
е со цу тла хъатла ховгвац, кхьъ

са ког т1а дом т1абажабац цхъан
сахъата аз никъ барца Даъл
накът1ехъ».

Цул т1ехъаг1а хътттар Абу
Бакрас (Аллах1 раъз халва цун)
Усамайг, 1умар шийца вита аьнна
Мадинате, цу шийна новкъастал
деддолаш паччахъалкхен
г1улакхешкахъ. Вайна цу хъамано
хъагойтар, пурам деха дезаш
халар эскаран хъалха латташ вола
амирагар, из з1амаг1 вале а.

Наха юкъе нийсхо халар
б1арг йейташ, Даъл Элча
(Аллах1агар салот салам-моаршал
халда цун) шигара д1авулавалар.
Хъата а из хан волашехъ, эггара

дика нахах юкьер кхолларгахь,
 цун гаргар нах массарел
 сийдолажах халар, цун тайп
 массарел 1арбашт юкьер дика
 халар, наха юкье цунгахь кьовсам
 боацаш, иштта долажехь Даьл
 Элчано оалар: « Со вез ма
 велалеш, насараш 1ийса Марем
 во1 везвара тарра, боккьонца со
 лай маркаь вац, т1аккха оалад
 оаш: « Аллах1 лай ва Цун Элча
 ва»[36].

Цул совг1а, Даьл Элчано
 (Аллах1агар салот салам-моаршал
 халда цуна) маьре ехтар ший даь
 йиши йо1 - Зейнаб, Джахьши йо1
 – мукь вита лайг Зейдаг.

Пайхамар (Аллахлагар салот салам-моаршал халда цуна) массахана шийна могоар деж вар, бусулба дин хоз г1улакхаш кертера латтад долаш, шийна т1ехь баърза хан бола наьха дегашкахь. Цу из мишта чакх доакхар аьлач, цо наха г1улакхашк из хьажарц, нийсхо еш кьоастам ца беш. Абу Х1урайрас дувц (Аллах1 раъз халва цуна): «1аържа йи1иг е к1аьнк е маъждике хьабоаг1ар, Пайхамарас (Аллахлагар салот салам-моаршал халда цуна) массахана хеттер царг миштад шун г1улакхаш аьле». Цкъа динахь уж боацаш б1арга байча Элчано хьаттар мишт цар

г1улакхаш? Цар аьлар: «банаб уж аьнна», т1аккха Пайх1марас аьлар: « Суга из хьа хьанна аьндац оаш?». Цар болх цхьа ийша болаш 1ийнад шо. Элчано аьлар: «Хьахьокх шийга цар каш». т1аккха д1ахьекхар цар цунга, цар каш, ламаз дар цу цан т1ехь, т1аккха аьлар: « Боккьонца, уж кашмаш зулма хьал диза да, цхьабакьда Лакххиннволча Дала нуре хьалдузадда уж, аз цан ламаз дарц»[\[37\]](#).

Цар цунгар (Аллах1агар салот салам-моаршал халда цуна) хьукхам хьаэцар укх дуненчохь, в1алла т1атовжацар из, ше совг1ат луча хана, цар ц1ук бос

кьоастбаъ, е ма1саг кхалсагал
кьоаст яъ, массанена цхъатарра
кхачид хьожар. **Хьизам во1**
Хьакимас дувц: « Мухъаммад
Пайхамар (**Аллах1агар салот**
салам-моаршал халда цуна) суна
эггара дукха везаш саг вар цунг
пайхамарал далалехъ, цунга
пайхамарал деначул т1ехъаг1а из
(**Аллах1агар салот салам-моаршал**
халда цун) Мадинате
д1атехъваълар. Пайхамар хьожал
де араваъннача хана, **Хьизам во1**
Хьаким вар ца юкъахъ циг. Циг
цуна б1аргдейндар йейменер
дувхар, шовзткъа итт дирх1ама
йохкаш, из ийцар цу, Даъла
элчана совг1ата ле аьнна. Т1аккха
д1ат1аехъар цу из цун д1але аьнн,

цо хъайцанцар. 1убейдуЛлах1ас
 аьлар: «Сона хет цу аьнач санна:
 «Боккьонца, шоаш керест нахагар
 хьам хъаэцаш бац, амма бакьда
 эцарг е оах из». Т1аккха ехкар цу
 из цунг (Аллах1агар салот салам-
 моаршал халда цун). Т1аккха
 Пайхамар юхавирзар Мадинате,
 т1аккха хъат1айихар цу из ааба.
 Сона б1аргора цо из т1аювхаш е
 мимбарат хъат1авоалаш е. Цунчул
 хоза цхьаккха вацар цу динахь.
 Цхьа ха яьнчул т1ехьаг1а
 Пайхамаро (Аллах1агар салот
 салам-моаршал халда цун) из ааба
 Зейд во1а Усаман ялар. Хьакима
 б1арг яйра из цун т1аювхаш,
 аьлар цо: « Усама! Йейменски
 ааба леляю 1а?! Усамас (Аллах1

раъз халва цуна) жоп далар
т1аккх: «Лелаю! Хъана аьлча со –
цул дика ва[38], са да – цун даьл
дика ва, са нана – цун нанал дика
е» (Ааба ехка саг цуна ловж
вар)[39].

Фа долаш аьлар Усамас из
къамаьл?! Боккьонца, - из Ислам
дар, берригаш нах цхъан муг1ара
ба, къаьстта уж къоаст ца беш,
ма1 е к1ал ва аьнн доацаш е ц1ук
бос кхыч бес ба аьнн доацаш.
Исламу бокьонаш янни цан, царех
ца1 е къамаьл де йиш халар
парг1атта[40], хьалха цар из
бокьо хан яц (лай болчар).

Даъл Элча (Аллах 1агар салот салам-моаршал халда цуна) цхъан дийнахъ ше асхъабашц 1охайна ваг1ар, къамаъл деш царц, вела велаш, цар г1улакхаш белгал деш, ладувг1аш цар лоткъамашт, Исламац доацар хъанийсадеш, дешашкахъ дале а, е г1улакхашкахъ дале а. Саг 1отовеш из дале, къабстта из белгал деш. Абу Хурайрас (Аллах 1 раъз халва цуна) дувц: «Цхъа шин саго шейла г1ар яьер, царех цхъанус кхыч нана ву ювцаш. Т1аккха из къамаъл Элчана д1акхийтар (Аллах 1агар салот салам-моаршал халда цуна). Элчано хъат1вийхар из саг, **цунга аьлар**: «1а човха яьй цун нана?»»

ца1ац ши1ац аьлар цу цинг,
 т1аккха кьунахчо жоп луш аьлар:
 «Аз Аллах1агар гешт дех эйс
 аьнчох». Т1аккха Элчано аьлар: «
 Хьай корт хьалъайбе, укхаз
 гулбенача нахаг д1ахьажал».
 Даьла Элчан гунахь латгача нахаг
 хьажар из, т1аккх Элчано аьлар: «
 Хьо дика вац ц1е ц1ука долчал, е
 1аьрж ц1ука долчал, шог1
 дикавар ва дингахь сий долаш
 вар»[\[41\]](#).

Пайхамар (Аллах1агар салот
 салам – моаршал халда цуна),
 в1алла раьз хулацар, саго саги сий
 доаде г1ертач хана, шийна
 б1аргуш, е б1арг ца гуш дале а.
 Цхьан динахь асхьабаш

гулбенбар, Элча шоашта юкье
воацаш, гулбенчан юкье бар
Халид ибн Валид, Абдуррахьман
ибн 1овф, Билал ибн Рабахья, Абу
Зарр аль-Г1ыфари – берригаш сий
долаш асхьабаш ба уж. 1аьрж бос
болаш вар Билал маркаь вацар.
Абу Зарр сах оамал йоалаш вар.
Шейла цхьа хьам дувца булабалар
уж. Абу Заррас шийна хетар
аьлар, т1аккха Билалас иштта
нийса дац аьлар. **Абу Заррас**
аьлар: «Хьоь ва сона бехк
боаккхаш хьай 1аьржчен
во1?! Билал цецваьн
хьалг1аттар, ч1оаг1а эг1аз ваха
волаш, **цу аьлар:** « Аз Пайхамара
д1ат1а хьодда ер къамаьл! –
т1аккха сахванна Даьла Элча

волча вахар из, д1адийцар цо
цунга из кьамаьл, т1аккха
Пайхамари юхь хувцаелар. Абу
Зарра из кьамаьл Пайх1мараг
д1акхийтад аьнна шийна хазача,
сихвенна маьждиге вахар из,
маьждиге д1ачуваьнна аьлар цо:
«Ассаламу 1алейкум я
расулуЛлах1!, - т1аккха Абу
Заррас дувц: - шийна даг доаг1ац,
салам юх дерздар цо е дерзданцар,
ч1оаг1а эг1аз ваха волаш из.
Пайхамарас аьлар: «Хьей Абу
Зарр! Цун нана бахьанце, 1оттар е
1а цун еж яр?! Боккьонца, хьо
хьайгахь жах1ил хьамаш диса саг
ва хьо». Т1аккха Абу Зарр вилхар,
корт 1оберзбаь аьлар: «Хьай
Даьла Элча, Аллах1аг деха суна

гешт дар, велха велхаш араваьлар
из маьждигер, наькъа водаш
Билал б1арг вайра цуна. Шийна из
б1аргвайча, наькъад 1овижа,
басилг ше лаьттад 1ото1а я, **аьлар**
цу: «Билал, аз Аллах1а дув буь
хьуна, сай басилг лаьттадар
хьальай яьгьяьц, 1а цут1а хьай ког
т1аловзалц. Хьо – сий долаш
волаш, 1а со – 1ота1а волаш!

Билалас хьальайвар из, велхаш
волаш, барт баьккха цун басилга,
аьлар: «Аллах1а суджуд деш йола
хьажа юкъа, аз ког т1аловзабац».

Малав из къунах? Даьла Элча
ч1оаг1а эг1аза ваха, ассаламу
1алейкум я расулуЛлах1 аьлач,

шийна салам юх дерздаьди даг
 цадоаг1аш Абу Заррин. Малав из
 къунах? Лаккха волаш, г1ийла
 волаш, ч1оаг1а хъатара волаш,
 мос густой йолаш, готта баламаж
 долаш, ший волча нах ухаш, цуна
 сийдола хъамаш хьоаха деш,
 Аллах1ас цуна дика хъам лаьрха
 хана доала. Амма бакъда, цуна
 безам бацар цу хъамашк ладувг1а,
 ше са лорадара, курал хъам
 чайог1аг йоцаш. **Къамаьл дича**
хана велхар из: «Со – эфиоп ва,
селхан 1аьржа лай хан вола».

Малав из эфиопски лай, иштта
 лакх ваьнна даржангахь, им
 диллачул т1ехьаг1а,
 г1улакхашкахь е, эзделгахь е,

бакъ долча хьаман т1ехъ
халаргахъ е. Цу аьлар шийна
хазачул т1ехьг1а, цхьаболча наха
Абу Бакарал лакха ше лоарх1аш –
хьалхара Халиф, Элча д1аваьнчул
т1ехьаг1а, нахах эггара дика
волчул, элчаче е пах1мараш е
д1абаьнчул т1ехьаг1а - аьлар цо:
«Мишта лоарх1 оаш со цунчул
дика, со цхьа дик хьам маркаь ма
дац, цуна дуккха дикашт
юкье?!!».

Малав из эфеопер лай, ше
Каабач (хьаж ц1а) чуваьлач,
ж1аргашт тугаш детташ, яхаш
волаш: «Боккьонца, даькьаза
ханав шоана 1ибадат даьра?!!».

Малав из эфеопер лай, Даъла Элчано ялсмалер кхы баькха, уйран ламаз даьчул т1ехьаг1а аьнна: « Билал, алал суга, малаг1 г1улакх да бусулба динчохь 1а хьадаь, 1а сатувсаш хьайна цунца дика бекхам баларг, бокьонца суна хьа шин маьчен тат хазадар сайна хьалашк ялсмале?» Билалас аьлар: « Ер маркаь ма дац аз сатувсаш, бийсан е динахь, аз ламаз ийцача, шиь рака1ат суннат ламаз деш, ламаз эцара, т1аккха сайна т1адала параз ламаз дер е»[42].

Малав из эфеопски лай, из бахьанце, Даъла аят досадаь, къематди отталц дешадолаш.

Цкъа Элча (Аллахлагар салот салам-моаршал халда цуна) волча баьхкхар къурайш тайпан кертера нах, из 1охайна ваг1ач хана хьабашер Билалац, персер Салманац, римлянец Сух1ейбац, 1аммарац, Хаббабац кхычарца а г1ийла мела болчарц. Къурейш тайпан аьлашт уж б1аргбайнача хана Элчана юхе баг1аш, **аьлар цар**: «Боккъонца тхона дезар, 1а тхоцане къаьста в1ашаг1кхетар дар, уж юкъе боацаш. Х1ана аьлча, хьаволча 1арби ух, т1аккха тхона эхь хет, цанна тхой б1аргдайта цо лашцане даг1аш. Тхо хьоволча даьхкача, 1а уж д1алелхбе, т1аккха тхо д1адахач, хьай безам бале царцане ваг1».

Пайх 1 марас аьлар: «Дик да».
Къурайшиташ аьлар: «Тхона
каьхат яьзде, цо хьаманца тешал
деш». Т1аккха Пайхамарас каьхат
яьзанхо хьавихар. Цу хьаманца
цуна дезар ма дацар цар дегаш
хьат 1аузар маркаь, Ислам
ч1оаг1дала дог доахаш. Амма
бакьда, иштта дика уйла халача а
кхоачам бац, нагахь санна из
бусулба дина принципашт
(кертера бух) духьал дале:
принципаш - принципаш е
(бусулба дин кертера бух ба, из
хувцлуц), дин г1улакхаш –
массахана дин г1улакхаш долаш
хургда.

Лакххиннаволча Аллах1ас
 Пайх1мара вахьи (откровение)
 дессар[43]: «1а (Мухьаммад)
 лелха ма бе, Аллах1аг кхайкаш
 бараш, 1уйрана а сайрана а Цун
 сийдола Юхь ловжа. Хьо царна
 (керест наха) хьалхара жоп дала
 дезаш вац, уж бац хьуна хьалхара
 жоп дала дезаш. Нагахь санна 1а
 уж (им диллараш) д1алелхабой,
 т1аккха хьо зулам дерех хургва.
 Иштта зийр Оаха, царех
 цхьабараш вокхарца, цар
 аргдолаш: «Ераш ба уж, Аллах1а
 тхона юкьера шоашта дика
 даьраш?». Аллах1а дикаг1а хаций
 малаш-б шукар деш бараж?
 Хьоволча баьхкач, Тха аяташца
 им дуллараш, 1а ала царга: «

Салам да шоана! Аллах!ас ше
Къахетаме хургва аьнна яьздаьд,
моллаг!чо шух во х!ама даьр
шийна ца а ховш, цул т!ехьаг!а
дехке ваьнна, ц!ена !амалаш йой,
боккъонца Из (Аллах!) –
Къеношт гешт деж ва, Къахетаме
ва»[44].

Т!аккха Даьла Элчано
(Аллах!агар салот салам -
моаршал халда цуна) ше бе яьла
свиток !о тасса, тхо хьадийха,
аьлар: «Салам да шоана!
Аллах!ас ше Къахетаме хургва
аьнна яьздаьд».

Цкъа динахь !охейша даг!ар
тхо, т!аккха хьалг!атта д!аваха

венавар Даъл Элча, **цу юкбахь вахьи дессар:** « Сабаре халалахь цу нахац, Аллах1аг кхайкаш бола, 1уйрен а, сайран а, Цун Юхь ловж. Хьай б1аргаш царих д1амадерзделахь, укх дуне хозле езаш»[\[45\]](#).

Цул т1ехьаг1а Даъл Элча, массахана тхуцане ваг1ар, цуна вах везаш хьам халач, тхо хьалг1ейти д1адолхар из хьалг1атлахь хьалха.

Т1аккха малав из эфиоп, селхан лай хана вола, тахан эзди аьла вола, ший дин бахьанце?

Цун истораг ладувг1адда вай, Халид Мухьаммад Халид[\[46\]](#)

яхачо яъздаъча бeсса (цуна
Аллах 1ас къахетам болба):

Из – Рабахъ во1 Билал ва,
эггара хъалха ламаза кхейкар, ше
кхайкарц бакъдар хъадийла. Из –
Билал, ж1аргаш духадаър ва. Из –
Билал, малав Билал ца вовзаш,
бусулба наъха дегашкахъ висар,
массаболча меттиге бусалба нах
бахач. Из – цхъа 1алаъмате
ч1оаг1а тамаш йолаш дола хъам
да бусулба дин. Бусулба наха итта
сага юкъе ворх1 саг хул Билал
вовзаш. Миллионаш адам дакх,
Билал вовзаш, цун истори йовзаш,
Аба Бакри е, 1умар е вовзаш
халара тарра.

Бакъда 1а бериг хаятгач, деш баг1аж бо хьалхара класе ишколашк Египте, Пакистане, Китае, Америке, Россие, Ираке, Сире, Иране, Судане, Тунисе, Марокке, Алжире, Африке, Азе, бусулба нах ма бахача меттиге: «Малав Рабахъ во1 Билал?», хьуна цар жоп лургда: «Из – муэдзин ва Даьл Элчана. Из – лай ва, цун аьлу 1азап тийна кхера т1абехкаш накхата, из дина юх туха аьнна, 1а цу оалар: «Ца1 ва, ца1 ва.....» кхетадеш даима худдар са техача, бусулба дину белгал дакхара тарра.

Билал ва из, лай хан вола, ший
аьлен инкалаш йоаржеш, цхъа
коан финиках, цавалла аьнна.

Цу ше им далар бакъдар,
бусулба дину лакх ваьккхар из
вахаргахь, меттиг лакх халаргахь,
бусулба дин истори сий долаш
болча наха юкъе.

Бакъдар аьлча, дуккха элиташ е,
наха юкъе, лакх моттиг йолаш,
баьхе болаш, авторитет йолаш,
б1аьлаг1 дола дакхаг ца кхоачаш,
Билалаг кхаьча дола, эфиопер
лайг, даим дола сий. Цул совг1а,
дуккха истори турпалаш ба
г1орбаьнна боацаш, Билял
г1орваьн санна. Цун 1аьрж ц1ук

халара, эхъ хеташ, нахац к1аьд
 1имерз лай халара, духъале
 халанзар цун, бусулба дину цун
 т1ехъ лар йитара, лакх меттиге
 кхачар из, бакълеро, тешам ч1оаг1
 халарц, дог ц1ен халарце,
 къахъегарц, лакх сийланг кхачар
 из.

Наха моттар, Билал мо волаш
 во лай, хъаваьн моттиг малаг1 е ца
 ховш, дезал боацаш, гаргал нах
 боацаш; цхъаккха хъам доолаьхъ
 хан доацаш, ше аьле лай хана
 вола, ахча цо ийца; лелар, малар
 даьар, инкалашт, кхыча хъайбашт
 юкъе хандола. Из мо волаш во
 саг, хъаман пайдан вац, хъам де
 пайдан вац аьнна, моттар цан.

Цан моттар из мо волаш во саг,
цхьаккха хьаман пайдан вац. Им
дилла, Пайх1мара т1ехь ваьрза, из
д1авахачул т1ехьаг1а, цу мо волча
саго, фа дадда аьнна моттар,
бакьда цулт1ехьаг1а, эггара
хьалха Даьл элчана муэдзин халар
из. Бусулба дин фа болх ба аьлча,
х1аранен дийза дийза, массанена а
къурайш аьлашт а, им дилла,
пайхамара т1ехь баьрза
д1абахачан а, иштта сийдолаш
хала.

Из – Билал Рабахь во1 ва.
Малаг1 турпал болх ба, малаг1
сийле е, вайна хьагойташ яр, укх
ц1иро, Билал Рабахь во1ас?!

Бокъонца из – эфиоп ва,
Хьамама яха 1аьржа лайчун во1.
Лай волаш ваьйв из, Умейя
доалахь хан вола, из ва Халаф
аль-Джамхьи яхачан во1, Маккер,
Билал нана цун лай ер .

Билали лай вахар дар, пайд
боацаш ха йоаешь, цхьаккха
бокьо йоацаш, кхоане т1ехьле
йоацаш.

Т1аккха цхьа ха зама яьлача
Мухьаммадах (Аллах1агар салот
салам- моаршал халда цуна) дика
хабар хазар цун: Маккер баха нах
шейла къамаьлаш де булабалар,
аьле е, хьаьше е, цунах къамаьлаш
де болабалар, къаьста Умейя

Халаф во 1. Из вар Джамхъ яха тайпана воаккхавар, Билал ше доалаьхъ хана вола. Цкъа, ше новкъосташц е, тайпан нахац е, г1улакх доаг1аш вар из. Наггахъа Даьл Элча хьоаха вора цар, из ца везаш, эг1аз ухаш.

Цхъабакъда Билала хьахозашдар цар дича эг1аз ухаш къамаьла юкъе дар дика хьам, боккъонца хьагойташ керда ди, Аллах1 ца1 веш, т1абехаш хозач г1улакхан, нийсхон, кортамукъален. Цу дог доахар уж керда хоза г1улакхаш укх ше вахача къаман да. Кхыь цу кхетадаьр фа дар аьлча цар къамаьла, Мухьаммад

(Аллах!агар салот салам-моаршал халда цуна) сий долаш, бакълувш, тешаме волаш, хьакълал долаш халар.

Х!аа, цун хазар дар царгер, цецваьн волаш, чам чубена, Мухьаммадас (Аллах!агар салот салам-моаршал халда цуна) кхайкадеш хана дола хьам. **Цунах дувцар шейла:** «Мухьаммад в!алла оапаш бийца вац, бозбуачал деш ханавац, эг!аваь ханавац. Вай цу хьамашта из сийз вакха веза, нах юхатоха цунах, цун дина г!оде безамбеначан.

Цун хазадар, цар дувцаш цунах; тешаме ва, кьунахчал долаш ва,

хоз г1улакх долаш ва, к1аьда ва,
хьаькъл долаш ва.

Иштта кхыь хазадар цуна, цар
шейла лергйихе баха бахъанаш
дувцаш, цунца моастаг1ал лацара.
Хьалхара бахъанаг1 дар, уж шей
дай дин т1ехь латтар, шоалаг1
дар, къурайшиташ кхераш халара,
шей сийле д1аяьлара, цар
керттера дин моттиг хана йола,
цар 1ибата столица хан йола,
Аравийски полуостров ма болчар.
Т1аккха – хьаг1 халар Х1ашим
тайпан, къаьстта Даьл Элч цу
тайпан халара, кхыч тайпан
воацаш.

Цу дийнахь Рабахь во1 Билала,
Аллах1ас дог хьадийлар цун,
т1аккха хоза чам болаш зов хазар
цун. Т1аккха Даьл Элча волча
ваха им диллар цо. Билале вахар
атта халанзар, им диллача
т1ехьаг1а, **хьалха санна:** даар,
малар, наб ер маркаь доацаш.
Хабар д1адаьржар массанахьа цо
им диллад аьнна, Джамхь тайпана
аьлашк д1акхаьчар, кура кьиза
хан бола. Умейин Халаф во1а дега
го бар, лаьттан букьт1ехь мел
долаж до шайтаж, Билалас им
дилларц, Мухьаммада
т1ехьварзарц, шийна доаккха эхь
даьд, сийза ваьккхав аьнна хеташ.

Умейес аьлар ши шийга: «
Х1ама деддац, боккьонца бакьда
хьуна, тахан малх д1ак1айла
баббац, цунцане цуна ислам
д1адудаш маркаь!!!».

Цхабакьда малх д1ак1айла
баьлар, Ислам Билалац дусаш.
Вешта аьлча, малх д1ак1айла
баьлар, кьурайшити
ж1аргашцане.

Амма Билалац нийсданна
г1улакх, духьал цо сий дар
Ислама кхоачам боацаш, х1ата а
Ислам т1ехь хьакх дале,
массаболча наха кхоачам болаш
да, цу сатохар шийна тийна
1азапа, из могад дац, кьабста

ч1оаг1а болаш, бухаббоацаш, сий
долаш бо наха маркаъ.

Лакххиннволча Аллах1ас хьукхам
баъб цунах, духьал 1аърж бос ба
аьнна, е лай волаш ва аьнна, дог
сий духалуш ца халар, нагахь
санна из имана хьалдиза дале, е
Даъл з1анарах ч1оаг1а хотдан
дале, хьай нийса хьаман т1ехь ва
аьнна мотте.

Билалас д1аб1арг дайта цана,
пайдане масал, цо заманчохь
б1аьхе хана болча наха, укхан дин
т1ехьа ханчан а, кхычана а. Саге
кортмукъале, цуна кертера болх е,
эца йиш йоацаш халар, дошох е,
1азап даларах е.

Из ворхнен юкьер ца1 вар, ше им диллар гучдаьккха, Даьла Элчано юхьера ше Ислам д1акхайка деча хана. Уж бар Абу Бакр, 1аммар цун нана Сумайя, Сух1айб, Билал, Микъдад е (Аллах1 массанена раьз халва цан). Аллах1ас лораваьв Даьла Элча цун даь воша Абу Т1оалиб т1аг1олла, цуна хьама дейтад доацаш. Абу Бакр лораваьв, ше тайпану, юхебисараш мушрик наькъан хьалийца, аьшка дувхар т1аадийха, малхе к1албитар. Царех мушрик наькъан, шоашта дезар хьадаьккхар, Билал мел воацачох. Боккъонца цо ерриг хало лайра Аллах1 духь. Амма мушрик наькъан болчар берашк

из д1аван, цар из хъаййца
шоашцане го баха болабалар уж
Макке бахаш бола наха хъалешк
г1олла, из в1алла к1аьдлуш вацар
Аллах1 ца1 ва ца1 ва яхара»[\[47\]](#).

Из 1отвалар цар д1айха з1амига
к1ортошт, иштта дина юхтоха
баьхкабар уж, е цун тешам бухбе
аьнна, цхъабакъда Билал юхвакх
меганцар цан.

Даьл Элчано е, Исламу е,
к1алвиса эфиопер лайг1ах
учитель вар, массадолча къаман
хъукхам болаш, саге сий лора
дара е, цун кортмукъале лораера
е.

Мушрик наха делкъахана из
яьсса аре геттера ч1оаг1а
йохълуча хана, дерзана дег1ац цу
дохъданча кхерашт 1аттувсар цар
из, т1аккха бежа кхера 1отбулар
цар цун накхат. Иштта к1иза
1азап дир цар цуна дуккха
деношк. Цхъаболча мушрик наха
дегаш к1аьд дендар цар цуна
иштта ч1оаг1 1азап дера. Уж
раьза ханбар из д1ахец, цу цар
даьлех, цхъа дик дош оале, шей
курал 1ото1ае, кхыч
къурайшиташк хьалашк, цар
аддоацаш сий доадар шун лай
волчу.

Кхыметтел из дош - ала йиш
йолашехь, дегак ца оалаш, ший

дег1 к1алхарадаккха дуненчохъ,
иман лорадеш – Билал юхкхийтар
из ала, раъза волаш ше хъалан.

Из ца оалаш, **ше хъанзалац**
яхар ала волавелар из: «ца1 ва,
ца1 ва...» цунга аьлар: «**Оах яхар**
ала!» цо велапан аьлар, **царех**
кхардаш: «Боккъонца, са мотт из
ала ховжа бац!..». Иштта 1азапе
волаш улаш вар Билал, юхедане
1от1ехъ бовлаш бола нах
хъалэйвар из, форта муш
д1абийхка, шей берашк аьлар цар,
Маккер лоамашк г1олла, улицашк
г1олла а удда ве из, амма бакъда
цанна дезар аьланзар цу, **ше**
массахана оалаш дар маркаь: «ца1
ва, ца1 ва!..»

Бийса хьатлаеча, кьувса
булабалар уж цунца: «кхоана
алахь хоз дешаш тха даьлех. Адда
ла: « Са даьл – аль-Латт, аль-лузза
ва, оах чоаглу яьер хьуна, хьа
глулакха. Тхо клаьд даннад хьуна
лазап ле, хьанз оаха тхоашт лазап
луж санна да ер..» цо корт
хьалъайбаь аьлар: « Аллах1 ца1
ва, Аллах1 ца1 ва..».

Умейя Халаф волас хьам техар
цун, эглазваха, цлог1 хьекха
вулавалар из: « Фа бала бахьаш
венав хьо тхона ва клиза
лай?!! аль-Латах, валь-луззах дув
буь аз, хьог1 аз вагвеце массал
долаш лаьштие, аьлештие!».
Билалас жоп далар, иманых виза

волаш, сий ц1ен долаш: «ца1 ва, ца1 ва!...».

Т1аккха цунца къамаъл де, цун духьал е болабалар уж. Билала кхерам тийссар, дехке ваьн волаш аьлар царех цхьанус: «Хьай эг1азло д1асоцае, ва Умейя! Аль-Лата дув буь аз, таханарча дийнахь цун кхы 1азап ма лургдац. Бокьонца из Билал-вайг1 ва, 1а цо нана – вай лай я. Из раьза хургвац вайна, нагахь санна, къурайшиташ вайг1 кхардабболаш халарца цо им диларц».

Билал теркам беш бархьажар цар оапаш бувца юхьмарашт.

Велакъажар из, малх 1уйре
з1анараш санна. Т1аккха цо
сабарца цар дегаш тохадалийташ
аьлар: «ца1 ва, ца1 ва!».

Кхоане хьат1аена делкъа ха
ер. Билал арваьккхар цар геттара
ди дохьаданча хана, из сабаре вар,
духьал латташ вар. Цар цуна
1азап луча хана, Абу Бакр б1арг
дайр из, т1аккха ц1ог1 техар цо
царга: «Аллах1а кхераце шо?!!
Саг ве доахка шо, цо яхар аьнна
«са Даьла – Аллах1 ва?» Умейяс
аьлар: « Хьо ва из толхаваьр,
цудухьа йетт аз цуна, хьуна
хьанза б1аргуча беса!». Абу
Бакрас ц1ог1 техар цунга Умейя:
«Нахьи, хьаэца дукха ахча, цун

хьуна луддолчел, кортмукъале ле цун».

Из цо алар дезаш вар из. Са парглата даьлар цун, члоагла гладвахар из шийна хьахазача, Абу Бакрас Билал мукъаваьккхар. Калбиса бар уж Билал вохаве ца могаш, кхыь базархой бар уж, кхетадар цар из вехкача пайда дукхагла хургболга, из вувчол.

Билал вехкар цар Абу Бакраг, тлаккха цо цу сахьате мукъ ваьлтар из, цултлехьагла Билалас ше хьакх долаш йо моттиг хьалаьцар эзди наха юкье. Абу Бакрас ше тлаьнклале цун кулг хьалаьца длаводаш, **тлехь кхайка**

Умейяс аьлар: «Хьаэца из, аз ал-Латае, валь-1уззае дув буь хьуна, 1а шийтта дирхема эца безам халача, хьуна цунах д1алургвар аз из». Абу Бакра ховра, цо из къамаьла к1алависа долга, цун жоп ца далача 1е йиш йолаш вар, х1ата а цуна сий лорадеш, бусулба вош из халарца, **жоп далар цо Умейен:** «Аллах 1а дув буь аз, 1а цунах б1аьц дукха дийха даларе, хьун из д1адал кийч ма вар со!» Т1аккха Даьла Элча (Даьлера салот салам-моаршал халда цуна) волча д1авахар из Билал шийца волаш, цуна хоза кхаь бахьаш из мукъваларц, цу дийнахь доккха ц1ей дар цар.

Бусулба нах, Даъла Элчанц
 (Даълера салот салам-моаршал
 халда цуна) им диллараш, халон
 сатухаш бар уж, Маккер
 къурайшиташ телаш хандола
 1азапа. Т1аккха Даъл элчано амар
 дир царг хьиджрат де аьнна
 Мадинате, цига уж маърша
 хубболаш къурайшите мушриках.

Даъла Элча е (Даълера салот
 салам-моаршал халда цуна)
 бусулба нах е Мадинате
 ч1оаглабенчул т1ехьагла, цо амар
 дир х1ара ламаза хьалха азан де
 аьнна. Мала халар из муэдзин
 пхеъац азан деш х1ара динахь,
 Аллах1 лакх веш, Аллах1 ца1
 веш? Бокъонца - из Билал вар.

Члоаг1а ше оазаца д1акхайкдир
цо, Аллах1 – ца1 халар, кхойтта
шера 1азап лейначул т1ехьаг1а.
Даьла Элчано (Даьлера салот
салам-моаршал халда цуна)
харжар из, эггара хьалхара
бусулба дина муэдзин халар! Ший
члоаг1а хозача оазаца, наьха
дегаш имана хьалдизар цо.

«Аллах1 лакх ва! Аллах1 лакх ва!

Аз тешал до, кхы даьла ца халар,
шийна г1улакх де хьакх долаш,
Аллах1 воацар.

Аз тешал до, кхы даьла ца халар,
шийна г1улакх де хьакх долаш,
Аллах1 воацар.

Аз тешал до, Мухьаммад – Даъла
элча халар.

Аз тешал до, Мухьаммад – Даъла
элча халар.

Ламаза сихо е! Ламаза сихо е!

Даъкъал халара сихо е! Даъкъал
халара сихо е!

Аллах1 лакх ва! Аллах1 лакх ва!

Кхы даъла вац, шийна г1улакх де
хьакх долаш, Аллах1 воацар.

Амма бакъда къурайшитаг1
бола мушрикаш сайцанцар,
бусулба ди д1адаржаше дебалуш
е латташ б1аргдайнчул т1ехьаг1а.
Дукха ха яьлалехь т1ом халар

бусулба нахае кьурайшите
эскарае юкье, Мадината юххе.

Ч1оаг1 к1иза т1ом бир цар. Цу
дийнахьа Билал хьалхара т1ом бе
вахар – Бадре яхача моттиге. Цу
т1оме лозунги дешаш малаг1аш
дар аьлча Даьла Элчано (Даьлера
салот салам-моаршал халда цуна)
ц1а яькх аьнна : «Аллах1 ца1 ва
яхар дар».

Къаьстта цу т1емагахь
кьурайшиташ дуккха боабар, цар
кертера мелханар бусулба нахац
т1ом беш бар. Умейя ибн Халаф
т1ом бе аравала безам болаш
вацар. Из вар селхан Билале хина

вола аьла, ч1оаг1а цуна 1азап тийнар.

Аравала безам болаш вацар из, нагахь санна цун новкъост Укъба ибн Абу Му1ыт хана вецаре. Цуна хабар хазача хана, Умейя араволаш вац аьнна, мангал хьаййца аьтта кулгиц, из волча вахар из. Умейя б1аргвайр цун 1охайна ваг1аш ше тайпан наха юкъе, т1аккха Укъбас цун хьалашк мангал 1отасса аьлар: «Ва Абу 1али! Нахьи цут1ехь хьае хьайна яьхьам, хьо – кхалнахах ва!». Умейяс ц1ог1 техар эг1азваха: «Дала сийза вакх хьо е, 1а дена хьам е!». Цул т1ехьаг1а

цунна бехказло корайинцар
арацавала.

Ма дукха къайленаш е хьуна
дег1ача хьамангахь, цул т1ехьаг1а
хьагучаюлаш. Из 1укъба ибн
Му1ыт вар эггара ч1оаг1а Умейя
духьал ваьккхар Билала 1азап
луш, кхыча бусулба наха а. Тахан
Умейя корзаг1 ваьккхар из вар
Бадре т1ом бе, цига из д1акхалх!
Иштта цига из 1укъба д1акхалх.
Умейя яхар вар т1ом бе безам
боацачарех. Нагахь санна из
1укъба яхар вена вецаре ер волча,
цо сийзаз ваьккха ара ца ваьлач
йиш йоцаш, иштта маркаь
аравагволаш вацар.

Амма бакъда Аллах1а ше белхан т1ехъа толам болаш ва. Т1аккха Умейя араваьлар, цун е Аллах1а лай юкъен е – дукха хана денца дов дар. Ч1ир эца ха хъат1аени, декхархо кхыь ванавац. 1а хъай д1ахъекхача беса, иштта хубба хъуца а.

Бакъда, Аллах1 кхел хоз чакхйол, зуламхошта т1ехъ. 1укъбас дийца къамаьла араваьнна вола Умейя, бусулба наха 1азап тийнар, валар кхоач цунг, хъанус вув из? Из Билала кулгах ла. Иштта кулгаш да уж, Умейяс 1азап тийна хандола. Боккъонца бакъ долаш, цо

кулгушцане Бадре т1омат1а вув
из.

Т1ом булабанача хана цо шин
тоабан юкье, бусулба оаг1ун
байракх яър: «Аллах1 ца1 ва,
Аллах1 ца1 ва яхаш» Умейе дог
гошк 1очадахадар – мо кха
бахъаш малайк дера цунг. Селхан
из Аллах1 ца1 ва яхаш лаъво
дийца дош 1азапа к1ал, тахан
бусулба дин байракх халар цунах.

«Аллах1 ца1 ва, Аллах1 ца1 ва
яхаш» иштта т1ом д1аболабалар,
т1ом йисте бала гарг эттача хана,
Умейя ибн Халафа б1аргвайра
Абдур-Рохъмана ибн 1овф –
Даъла Элчана новкъост – цунгар

дийхар цо шийна есарал де аьнна,
дийна вусагволаш. Абдур-
Рохьман ибн 1овф раьза халар цо
къамаьла. Т1аккха цунцане есара
боалбаь нах болча д1абахар уж.
Наькъа болхаш Билала б1арг байр
уж, **ч1оаг1а ц1аг1арц аьлар цо:**
«кереста корт – Умейя ибн Халаф.
Тахан к1алхар валар дац хьона!
Ше тур хьалэйдар цо, корт
д1абахийт аьнна, курала
безханбола. Абдур-Рохьман ибн
1овфас аьлар: «Ва Билал! Са
есархо ва ер...». Миштта есархо
ва т1ома юкье?! Есархо ва ях 1а,
хьанза дукх ха йоцаш бусулба нах
боабеш хана вола саг?! Вац! – из,
Билала моттарца, из белам хетар
цун. 1а Умейя велаш вар, кхардаш

латтар, ше маърша ва аьнна мотташ. Кхард ч1оаг1 кхардар шийна ма-могга, цо мо динахь кхард кечван ханвола.

Билала ше цхьанен из Абдур-Рохьман ибн 1овфагар хьавакх могадац аьнна хеташ, кхайкар из ч1оаг1 ц1аг1аца бусулба нахаг: «Ва Аллах1 г1онче! Кераст корт — Умейя ибн Халаф. Тахан цуна к1алхаравалар дац!». Цу кхайкарал жоп далар цхьан бусулба тоабано, шей турашца дагалоацаман кхаьчар уж, ц1ий 1омохкдар цар. Умейя е, цун во1 е кьурайшиташцане цхьан т1ом беж ваьла, боабар цар уж. Абдур-Рохьман ибн 1овфа хьамде

в1ашт1аьхь даьланцар, кхыметтал
т1ехкаро лаьца яьла Умейе дир1
кхалхар яькха меганцар цун.

Билал дукха ха яькхар Умейе
дакьа б1ар хежаш лаьтташ,
т1аккха юстарваьн кхайкар из:
«Аллах1 ца1 ва, Аллах1 тца1 ва!».

Сона моттац, вай бокьо халар
Билалагар деха Умейен кьахетам
бе аьнна, цу хьалт1ехь. Амма
кхыча меттиге Билал е Умейя е
в1ашаг1кхийта баларе, т1аккха
аддар вай Билалаг Умейян
къант1еравала. Иман е, Даьла
кхерар е долаш вола саг, Билал
морга, къантера ца волаш
1елугвацар. Амма цар

в1ашаг1кхетар хандар т1ема
юкье, х1ара оаг1у шей моастаг1
ве аьнна.

Тураш кьегаш, боабьраш
1олегаш, дагалоацамаш
чакхдоахаш. Т1аккха Билала го
Умейя ван улаш, дег1ат1а цхьа
дийна маьже йоацаш. Мишта
мичахь го цун из? Цун из го т1ома
юкье, турашцане бусулба нах
корташ д1аухташ. Нагахь санна
цун аьттув баьнбаларе Билале
корт д1абохтаббар цо. Цу мо
моттиге, ше т1емхо
в1ашаг1кхийттач, хьакьал долаш
волчун кертеча доаг1аддац, **вай**
Билалаг хатта: «Хьана хоза
къант1ера ваьланзар из?»

Денош д1аухар. Макка хъаяькхар... Даьла Элча (Даьлера салот салам-моаршал халда цуна) Макка чувахар, Аллах1 лакх веш, хоастам беш, итт эзара бусулба эскара хьалха латташ. Эггара хьалха Каабан д1ат1авахар из. Из лакхера дина моттиг я, къурайшиташ ж1аргаш гулдеш хандола шере денош массал.

1а ала (хье Макка чуводаш): «Бакъдар (Ислам ди) денад, харцдар (керастал) дехад, даьра харцдар дохаш (д1адолаш) ма-д»[\[48\]](#) (Макка чу а вахар пайхамар, цу чо кхо баь кховзткъа ж1ар латташ, ер аят дешаш, ший

бе йоллача 1асаца уж шедар 1о а
легадеш).

Укх динахь денца – цхьаккха
ал-Лат, ал-1узза, Х1убал яц. Тахан
денца, саг 1отелa хугвац кхера е
ж1арга е! Дерриг адам 1ибадат
деш хургдац, Аллах1 маркаь,
шийна тарра цхьаккха воацаш, Из
– ца1 ва, Воккха ва, Лакх ва.

Даьла Элча (Даьлера салот
салам-моаршал халда цуна)
Каабач д1ачавахар Билал шийца
волаш. Из (Даьлера салот салам-
моаршал халда цуна) к1оарга
д1ачавода, духьала кхеталца
Ибрах1ам пайхамара (Даьлер
салам-моаршал халда цун) тарра

долча ж1арга т1аьскашц гадат деш воалаш. Даьла Элча (Даьлер салот салам-моаршал халда цуна) ч1оаг1а эг1аз ваха аьлар: « Аллах1 боаболба уж! Вай да (Ибрах1ам) хиннавац т1аьскашцане гадат деш. Ибрах1ам пайхамар е жугте а е насаре а хиннавац, бакъда хъаниф хиннав из (массадолчул нийсаг1долча динах вола), бусулба хиннав (Аллах1 ца1 веш), ширкал дерех хиннавац». Т1аккха цо (Даьлера салот салам-моаршал халда цуна) Билалаг амар дир Каабат хъат1аваьле азан де. Билалас иштта хъадар. Ма хоза ха ер из, моттиг а хьал а!

Макке вахар сацадар. Эзара
бусулба нах сейца цхьа дег
санна, т1ехь оалаш ладувг1аш
Билал дича азана.

Даьл элча (Даьлера салот
салам-моаршал халда цуна)
Макке бахача нахаг кхайкарал дир
цо укх дешашцане: « Ва
кьурайшитах! Бокьонца,
Аллах1ас ц1ен даьд шо жах1али
долча хьамаех, дай сий лакх
эйдара ца доаг1аш хьал т1ехь...
Барриг нах Адамах баьнаб, а
Адам топпара кхоллав...» Цо
(Даьлера салот салам-моаршал
халда цуна) ше кьамаьл чакх
даьккхар укх дешашцане: «Ва
Маккера нах! Фа хет шоана, аз фа

дедда аьнна хет шоана?» Цар жоп далар: « Дик дар. Хьо сийдолаш вош ва, сийдолчан во1 ва!» Цо (Даьлера салот салам-моаршал халда цуна) аьлар: «Даг1о, шо дерригаш мукь да!» Мушрикаш шей ц1аг1а юхадувцаш оалар: «Из ва из Мухьаммад ше кье нахацане, селхан вай арабаьха укх шахьарчар? Из вий хьо из бокьонца, вай цунцане т1ом беш, аравоахаш, цун гаргара нах боабеш? Из вий хьо из бокьонца, хьанза дукх ха йоацаш вайга къамаьл даьр, вай сенош цун кара хандола, 1а цу вайга аьлар: «Даг1о, шо дерригаш мукь да!».

Билал Даъл элчанц (Даълер салот салам-моаршал халда цун) вахаш вар, массанахъа воаг1аш вар в1ашаг1кхетач моттиге: ламаза нах т1абехар, шийна т1адехка 1ибадаташ лорадеш вар, укх сийдолча дину, боадангар сердолаг вига, лай волча эзди ва.

Ислам дарж лакх доалаш дар, цунцане бусулба наха г1улакхаш лакх доалар. Х1ара дийнахъ Билал Даъл Элчан (Даълера салот салам-моаршал халда цуна) дега гарг воаг1аш вар, цо оалар: «Билал – ялсмалер саг ва». Бакъда, Билал ше эзди камаърша вар, массахана ше селхан лай ханар дицлуш вацар»!

Цкъа вахар из шийнае вошае зоахал дувца шин йо1а. Цо аьлар цун шин йи1ига даьг: «Со – Билал ва, ер са вош ва, 1абдан Эфиопер. Тхо тулдан дар, бакъда Аллах1ас нийс новкъа даьхар тхо. Лай дар тхо, Аллах1ас мукъ даьхар тхо. 1а тхуга уж маьре байте, берриг хоастам Аллах1а ба, хьо юхкхете, Аллах1 лакх ва!».

Билал лай волаш висанцар, вешта аьлча бусулба динчохъ аьла волаш халар. 1умар ибн ал-Хаттаб веце цунах аьннар, шоалаг1воа халиф, (Аллах1 раьза халва цуна): «Абу Бакр – тха аьла ва, цо мукъ ваькхар тха аьла ва».

Даъл Элча (Даълера салот салам-моаршал халда цуна), д1акхалхача хана, Абу Бакраг (Аллах1 раъза халва цуна), амар дир цо цун бусулба наха г1улакхашк хъажа аьнна. **Билал Даъл Элчан халиф волча вахар цо аьлар цунга:** «Ва Даъла Элчан халиф! Пайхамарас (Даълера салот салам-моаршал халда цуна) аьннад: «Динахъ е бийсан е доазо лорадар дика да б1арча бетта марх кхабара е ламаз лоаттара е. Нагахъ санна хьо д1акхалхе, цунна д1ахо яьзду дика хьамаш, цо хьалха даъ хандола, рузкъа хьат1аух цуна, кхыь фитната лораваьв из»[\[49\]](#). **Абу Бакрас аьлар:** «Т1аккха фа дезаш яьх 1а

из, ва Билал?» цо аьлар: «Са доазо лораде безам ба, валлалца». **Абу Бакрас аьлар:** «Малав т1аккх тхона ламаза азан дергдар?». **Билалас жоп далар б1аргаш хих диза долаш:** «Пайхамара д1акхалхача денца кхы азан де безам болаш вац со». **Абу Бакрас аьлар:** «Юххевисе азан де тхона, ва Билал!».

Билалас аьлар: «Ва им диллача наха паччахь! Нагахь санна 1а со мукь ваькха вале хьайна, т1аккха соца ве со. Нагахь санна 1а со мукь ваькха вала Даьла духь, т1аккха со вита са болха бита Аллах1аг». **Абу Бакрас аьлар:** «Аз

мукъ ваьлтав хьо Даьл духъ ва
Билал!...».

Билал Шаме вахар, цига юхе
виса а доазо лораде а безам
болаш. Даьла Элча (Аллах лагар
салот салам – моаршал халда
цуна) шийна гланахъ бларгвайча,
цо (Элчо) аьлар цунга: « Фа хьам
да хьо иштта шоага халар, ва
Билал? Мала новкьорло е тхона
ла зерт ца дар?». Цул тлехьагла
Билал глайглане ваха Мадинате
вахар. Даьла Элч каш зерт де ваха
волаш, бларга хий даьнна вийлхар
из, тлаккха Хьасан е Хьусайн е
бларг байра цун, цан барт баьккха
мархлбехкар цу уж. Цар аьлар
цунга: «Азан де вайн».

Циг маъждиге тховтла хъатлаваън, ламаза нах тлабехаш азан дир цо, ше клаъд-хоз озаца. Из азан де волавелача «Аллахлу Акбар, Аллахлу Акбар!» Мадинат тохаялар, шийна из азан оза хъазача, Даъла Элча (Аллахлагар салот салам – моаршал халда цуна) дийна волча хана хаза хан йола оаз. Цо «Ашхладу анна Мухъаммадар РасулуЛлахл», аьлача, нах арабийлар шей цленошкар, тлехь яхаш, белха-белхаш. Дик длаоала даланцар цун из, Даъла Элча дага вега, бларга хий даънна оаз гел ялар.

Тлехьер азан дар цо, лумар халиф Шаме венача хана. Наха

дехар дар цунга (1умараг), Билал хъавийха, цхъан ламаза мукъа азан дейта аьнна. Им диллача наха имамас (1умарас) хъавийхар Билал. Т1аккха Билалас азан дир. Бусулба нах бийлхар, в1алла ца бийлхача беса, 1умар ч1оаг1а велхаш.

Из (Билал) Шаме доазо лорадеш вар, цунна дийзача беса, ше валар ха т1акхачалца. Цун сесаг юхе яг1ар из валлалца, оалар цо: «Ва са г1ейг1а!» Билал ше ши б1арг хъамабелла оалар: «Ва са г1адавахар!» Иштта яхаш волаш, т1еххъера садаьккхар цо: «Кхоана сайна безаш бола нахаца

духьалкхетагва со: Мухьммада е
цун асхьабашт е..».

Цуна кховзткъа кхоъ шу
даьндар леча хана. Из д1авелав
Бабул-Саг1ир яхача моттиге,
Дамаске кашамашк. Циг воала
д1авела бусулба дина цхьа
турпалхо, турпалхошта юкьер,
духьал этта, ломаш санна, бусулба
дина овлаш лорадеш, шей са а
рузкъа а кхо цадеш бакьдолча
хьаман т1ехь. Аллах1 раьза халва
хьона, ва Билал!

Укх дувцаре т1ехьара дош.

Малаг1а сийлахь-доккха хьам да
укх бусулба дину наха дегашкахь
дутийташ дар! Бокьонца из –

Бакъчан оаз е, ше в1ашаг1 ийна
дегашц, т1аккха из-за Аллах1а
мут1ахь ханна. Цо хьамано
молаг1 дола лазар, хало йиц
йолийт, Даьл накъат1ехь хьуна
хулаш ер. Цул совг1а
самукъадалар лоарх цунах, дуне
безам буьучар санна. Цхьабакъда
ма йоккха башхало я цан е цан е
юкье, дуне безам буьучар
дехкевалар е цулт1ехьаг1а зе
халар да, а бакъдар харжачан
даим ни1мат халар да. Цара нийса
бола никъ харжаб, цо иразаг уж
кхоачабболаш, Аллах1а гарга
цана из корадоаг1аддолаш. Цо
иразаг кхача хала дац, цана деза
денал, аьттонаш хувцабала. Цара
кхетадаьд, ялсмале бода никъ, из-

за пайхамара т1ехъварзар да, ше
 в1алла оопаш бувцаш воацаш,
 тийша болх беш воацаш, тешаме
 халар. Ладувг1алаш, наъха
 къамаълаг цара им диллахъ.

Абу Суфяън бин Хъарб яхачо
 дувц, Иракъле яха паччахъас
 кхайкар дар шийга, ше
 къурайшити кираца волча хана.
 Шаме базара баъхка бар уж. Из фа
 ха ер аьлча, Пайхамарас машар
 баъ ха ер из Абу Суфяънац е
 къурайшитах бола мушрикашц е.
 Абу Суфяън хъавер ший
 новкъосташцане имперотор волча,
 Илийя яха моттиге (къаънар ц1и я
 из Йерусалима оалаш). Иракъалас
 хъабийхар уж, ший таржамхо

хъавийхар, Румер эзди бола нах бар цун гонахь баг1аш, **хаьттар цо**: «Малаг1 ва шог1 эггара гаргаг1, пайхамар ва яхачун?»». **Абу Суфьянас аьлар**: «Эггара гарга цунна со ва». **Т1аккха цо аьлар (Иракъалас)**: «Сона хьагарга воалаве из, амма новкъосте цун букъ т1ехьешка оттабе» ший таржамхочунг амар дар цо: «Даала царга, аз хаттараш дедда цу сагах (**пайхамара**), нагахь санна цо (**Абу Суфьянас**) оопаш бувце хоам бебба оаш. Даьла дув буь аз (**Абу Суфьянас йох из**), оопаш бувца венавар со цунах (**пайхамарах**), нагахь санна сона эхь хийта децаре, цар цулт1ехьа

со вувцаг вецаре оапаш бувцаш ва
аьнна.

Т1аккха Иракъалас хьалхара
хаттар далар цунах (пайхамарах):
« Цун хьаваьн моттиг мишта е
шоана юкье?» Аз аьлар: «Из
сийдолача тайпана ва». Цо аьлар:
« Из мо къамаьл даьде кхыча саго
хьалха?» Аз аьлар: «Даьдац» Цо
аьлар: «Цун дайг1 хьалха паччахь
ханави» Аз аьлар: «Ханавац» Цо
аьлар: «Малаш ба цун
т1ехьбувлараш, аьле ба, е аьле
боацараш ба?» Аз аьлар: « Аьле
боацараш ба» Цо аьлар: « Дукха
луж хул уж е к1езиг луж хул уж»
Аз аьлар: «Дукха луж хул» Цо
аьлар: « Из дин хьаййцачан юкье

цун раъза боацаш д1акъасташ
бараш би» Аз аьлар: «Бац». **Цо**
аьлар: «Цо дин д1акхайкадиллахъ,
оапаш бувцаш вайна варе шоан
из?» Аз аьлар: «Вайнавацар» Цо
аьлар: « Тийша болх беш ва аьнна
мотте шоан цо?» Аз аьлар:
«Моттац, хъанза тха цунца машар
ба, тхона хац кхоана цо фа дедда»,
кхы 1ат1атоха хъама корадинцар
аьнначал совг1а. **Цо аьлар:** «Т1ом
баьби оаша цунца?» Аз аьлар:
«Т1ом баьб» Цо аьлар: «Т1аккха
малаг1 кот воалар шог1?» Аз
аьлар: «Цкъаза из кот воалар,
цкъаза тхо кот доалар». **Цо аьлар:**
«Фа де йох шоага цо?» Аз аьлар:
«Цо йох, ца1 ханаволча Аллах1а
маркаь 1ибадат ма де, цуна

НОВКЪОСТ ма тоха, даьш яхар ма де, Аллах1а яхачан духьал дале, кхыь ламаз де, бакьдар дувц, нахац дика хал, гаргало лелае».

Т1аккха таржамхочунг аьлар даала цунг: «Аз хаттадар хьога цун хьаваьнна моттиг, 1а аьлар сийдолча тайпан ва, цхьабакьда берригаш элчаш сийдолча тайпан хиннаб ший къаман. Т1аккха хаттар аз хьога, дийцади из мо къамаьл шог1 волчо хьалха, 1а аьлар, дийцадац, т1аккха уйла йир аз, нагахь санна из мо къамаьл дийцадаларе, сона моттадар, цо из къамаьл юх дувца, цхьано дийчача беса. Кхыь хаттар аз хьога, цун да паччахь ханнави, 1а аьлар, ханнавац, нагахь санна

ханнаваларе, сона моттадар из ший тайпан хьам юх дерзаде воал аьнна. Кхыь хаттар аз хьога, цун т1ехьбувлараш, аьле ба е аьле боацараш ба, 1а аьлар, аьле боацараш ба, къаьстта уж хул пайхамара т1ехьбувлараш. Кхыь хаттар аз хьога, дукха хул уж е к1езиг ло уж, 1а аьлар, дукха хул, иштта хал деза дина г1улакх, ше цхьа дагалоацамаг кхаччалц. Кхыь хаттар аз хьога, юхбувле уж динах цкъа хьайцачул т1ехьг1а цу дин раьза боацаш, 1а аьлар, бувлац, иштта хул из, нагахь санна бакъ долаш до дин дегачухь дуже. Кхыь хаттар аз хьога, ше я ч1оаг1о юхайой, 1а аьлар йохаец, иштта ба хьуна пайхамараш а.

Кхыъ хаттар аз хьога, фа де йох
шоага цо, 1а аьлар, ца1 волча
Аллах1а 1ибадат де, новкъост ца
тохаш, ж1аргашт 1ибадат ма де
йох, ламаз де, бакъдар дувца,
к1аьда-дика хала, нагахь санна 1а
бакъдар дувце, цо (Мухьамадас)
са ши ког т1алатта паччахьалкхе
доалахь яьгя. Сона ховра из вала
везаш волга, цхьабакъда сона
моттацар шоаг1 из хург ма вий
аьнна. Сона ховре, сай из волча
д1акхоачагва аьнна, духьала
г1оргвар со цуна, нагахь санна со
цуна духьал кхийтач, цуна ши
кога булаббар аз!».

Т1аккха хьада аьлар цо Даьла
Элчано дейта каьхат, цу

каьхатацане Дихья вахта ханавар
цо Бусры паччахьяг, цо из каьхат
Иракъла далар, цо 1одийшар:

- Аллах1 царца, Къахетам
беши Къахетам бергболаши
волча.

Машар ба, нийс накъат
водачун.

Цулт1ехьяг1а, Аз т1авеха хьо
Ислам дина! Им дилла,
к1алхарвагва хьо, Аллах1ас шозза
дуккха маьл лургба хьун, нагахь
санна хьо юхкхете, хьуна т1ехь
хьай наха къа хургда! (Аз аргда
хьуна Аллах1ас аьнна): 1а
(Мухьаммад) д1аала: «Ва Китаба
охлой (жугтий, насараш)! Тхона а

шоана а цхътарра долча деша т1а
 совца вай: Аллах1 воаачо
 1ибадат дергдоацаш, Цох
 новкъост ваь х1ама тохаргдоацаш,
 Аллах1 воацар вайх цхъачар
 вожаш даьлий бергбоацаш.
 Нагахь уж д1аберзе (Даьла ца1
 варах), Т1аккха оаш (царга) ала:
 «Оаш тешал де, тхо бусулба
 хилара (Аллах1 ца1 веш)» [\[50\]](#).

Абу Суфянас аьлар: «Из каьхат
 дийша (Иракъли) йистеваьлач, ше
 тхьовра аьннар аьлач, г1араш
 йолаялар, 1а тхо цара арадаьхар
 цигар. [Цулт1ехьаг1а аз сай](#)
[новкъосташк аьлар: «Ибн Абу](#)
[Кабша ч1оаг1а воккха къунах](#)
[ханнав, цунах кхыметтал паччахь](#)

кхера Бану Асфар!» Цухана денца шеквадар со, тулам цунгахь хургба аьнна, т1еххъара Аллах1ас нийсва вар со бусулба динчохь».

(Ер хьадис дийцачо аьлар): «Ибн ан-Назур вар Илиие паччахь, а Иракъли Шаме насарой епископ вар. (Ибн ан-Назур) дувц, цхьан дийнахь Илиие вера Иракъли, 1уйран сомваьлар из са хьувзаш волаш, кхыметтел цун гонахь болча наха аьлар цунга, «дика хетац тхона хьа бос!».

Ибн ан-Назур аьлар: «Иракъли вар хургдар дувцаш, шийга даьча къамаьла жоп луш аьлар цо (из 1уйран сомваьнача хана са

хъувзаш волаш): «Тахан седкъашк хъежаш волаш, сона б1аргдайра, нах сумат беш вола паччахъа котваьлар (са ха безам ба) мала нах ба сумат беш бараш? Цун жоп далар: «жугтий боацараш, кхыбац, хьо царех сагат хал везаш вац. Каьхат д1адахийт массанахъа а хъай шахьарчохъ, беррига жугтий боабе аьнна!» цу юкъахъ Иракъли волча цхъа саг хъавоалвар, Г1ассан паччахъо вахта хан вола, хабар де аьнна, Даьла Элчак (Даьлера салот салам- моаршал халда цуна).

Цу сагаг ладийг1а Иракълас амар дар (ший лаьшка): « Д1ат1адахе хъажал цунга сумат

ваъв из е ваъвац». Уж хъажар
цунга, Иракълег аьлар цара сумат
ваъ ва из, т1аккха Иракъле
волавелар цунга хаттараш де
1арбех. Хъавайта саго аьлар:
«Шоажа ба сумат беж». Цунга
ладийг1а Иракълес аьлар: «Хъанза
паччахьалкхе царга хургъя».

Т1аккха Иракълас каьхат яьздар
Руме вола ший новкъостаг, из вар
1илам ховш укхан ховр,
цулт1ехьг1а из Хъимсе вахар,
цига сабар дар цо, шийга каьхат
юхдаллалца, цу яьздо, ше 1а яхаш
долча хъама т1ехь ва, пайхамар
(Даьлера салот салам- моаршал
халда цуна) гучаваьнна халар, из
бокьонца пайхамар халар ч1оаг1а
деш. Цулт1ехьаг1а Иракълас

Румер кертера бола нах бийхар ше
 г1алачохь, уж гулбенача хана,
 на1араш д1акъовла аьлар цо.

Т1акхха аьлар цо: «Ва римланаш»
 нагахь санна шо т1акъе, нийсдала
 безам болаш дале, шоан шей
 паччахьалкхе йисар дезаш дале,
 цу пайхамара бай1ат е!». Из
 къамаьл шоашта хьахазача,
 на1араш йолача оаг1арахь
 д1абахар уж, аькха вирашт тара
 болаш, амма на1араш къайла
 латташ б1аргаяйра цана. Кхетадар
 цо, ше дувцар цан цадезарг, дог
 дилар цо, цар им диллара, хьабеха
 аьлар цо уж, уж хьабаякча,
аьлар цо: « Бокъонца, аз из алар
дар, шо зе аьнна, оаш шей дина
мишта ч1оаг1а леладо, хьанза

кхийтар со!» Т1аккха цара цуна сужуд дар, цуна раъза халар, Иракъли т1ехъера болха иштта чакхбаълар»[51].

---

[1] Ахъмад, 5/411, хъадис 23536.

[2] Ахъмад, 2/361, хъадис 8721.

[3] «Политики жей», Аристотиль.

[4] Къуран, 3:75.

[5] Куран, 5:18.

[6] Бухари.

[7] Бухари.

[8] Муслим ,2889.

[9] Къуран, 4:1.

[10] Къуран, 3:59.

[11] Къуран, 30:20.

[12] Муснад имам Ахъмад, 2/361,
хъадис 8721.

[13] Къуран, 10:19.

[14] Къуран, 16/36.

[15] Мустадрак ас-Сахихейн,
4/364.

[16] Сахих ибн Хиббан, 14/29,
хъадис: 6160.

[17] Къуран, 49:13.

[18] Къуран, 17:70.

[19] Къуран, 49:13.

[20] Къуран, 43:32.

[21] Къуран, 4:58.

[22] Муслим.

[23] Къуран, 99:7-8.

[24] Къуран, 6:108.

[25] Бухари, 1/37.

[26] Сахих Ибн Хиббан, 11/469.

[27] Къуран, 2:168.

[28] Къуран, 2:21.

[29] Абу Дауд, 111: 1-3.

[30] Къуран, 111:1-3.

[31] Къуран, 3:199.

[32] Бухари, 1/466.

[33] Бухари.

[34] Сияр А'лям ан-Нубаля, 2/500.

[35] Бухари, Муслим.

[36] Бухари.

[37] Бухари.

[38] Бухари.

[39] Цун ма1ан фад аьлча: цунах
цун ловж вар, ца аабе да ва,
керест хан вола, такх цун да а,
нана а керест ханаб.

[40] Шариату бокьо луча беса.

[41] Муснад Исхак ибн Рахивейх,
1/427, хадис 493.

[42] Бухари, Муслим.

[43] Джабраил малайк да,
Пайх1мара вахьи (откровение)
кхухъаш ханнар, цу вахьин
т1аоттадаь малайк да из.
Пайх1марас ма алларо, шийга
вахьи кхахъар шин тайпара
ханнад: «Хьалхардар – Джабраил
малайк ма1ач саги сибат хьаййца
духьал доаг1аш ханннад, цу
Пайх1марац къамаьл деш,
Пайх1марас цунца къамаьл деш.
Шоалаг1дар – Пайх1мараг вахьи
доаг1ар, гургале оаза тар, из цун
эггара хала хулар».

[44] Къуран, 6:52-54.

[45] Къуран, 18:28.

[46] «Рижал хъовла Расул» яха
книшкаьтар хъаййца лоацца.

[47] Сахих Ибн Хиббан, 15/558.

[48] Къуран, 17:81.

[49] Муслим.

[50] Къуран, 3:64.

[51] Бухари, 1/10.